

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra historie

Dominik Kupka

Disciplinace členů krnovského cechovního zřízení
v 18. století

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Michaela Antonín Malaníková, Ph.D.

Olomouc

21.04. 2022

Abstrakt

Cílem bakalářské práce „Disciplinace členů krnovského cechovního zřízení v 18. století“ je přiblížení disciplinačních technik pekařského cechu v Krnově. Práce je rozdělena do čtyř kapitol. V úvodu se čtenář seznámí s tématem, badatelskými otázkami, prameny a literaturou, které byly použity v této práci. Součástí textu je nastínění historie Krnova od 13. do poloviny 18. století. Pozornost je také věnována vzniku a vývoji cechovních organizací až do jejich zrušení v roce 1859. Čtvrtá kapitola se zaměřuje na historii krnovských cechů a speciálně na analýzu knihy trestů a učňů cechu pekařského a na disciplinaci v cechu. K bádání jsou využity cechovní artikule a kniha trestů a učňů. V závěru jsou shrnuty výsledky práce společně se seznamem pramenů a literatury. Na konci práce jsou přiloženy tabulky získaných dat z pramene.

Abstract

The aim of the bachelor's thesis "Disciplination of members of the Krnov guild establishment in the 18th century" is to approach the disciplinary techniques of the bakery guild in Krnov. The work is divided into four chapters. In the introduction, the reader is introduced to the topic, research questions, sources and literature that were used in this work. Part of the text is an outline of the history of Krnov from the 13th to the middle of the 18th century. Attention is also paid to the origin and development of guild organizations until their abolition in 1859. The fourth chapter focuses on the history of Krnov guilds and especially on the analysis of the book of punishments and apprentices of the bakery guild and the discipline in the guild. Guild articles and a book of punishments and apprentices are used for research. In the end, the results of the work are summarized together with a list of sources and literature. Tables of data obtained from the source are attached at the very end of the work.

Čestné prohlášení autora

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně, na základě nabytých teoretických vědomostí, s použitím odborné literatury, pramenů a informací, které cituji a uvádím v seznamu použité literatury a zdrojů informací.“

V Olomouci dne: 21.04. 2022

Podpis:

Poděkování

Rád bych na tomto místě poděkoval Mgr. et Mgr. Michaele Antonín Malaníkové, Ph.D. za odborné vedení, konzultace a cenné rady, které napomohly ke vzniku této práce. Tato práce by nemohla vzniknout i bez podpory mé rodiny a nejbližších přátel, kterým tímto velmi děkuji.

Obsah

Úvod.....	2
1. Literatura.....	4
2. Prameny	7
3. Historie Krnova	8
3.1. Nejstarší počátky města	8
3.2. Krnov ve středověku.....	9
3.3. Vláda Hohenzollernů.....	13
3.4. Krnov pod rodem Lichtenštejnů	16
4. Cechy	19
4.1. Historie cechů v českých zemích.....	19
4.2. Cech a jeho funkce	23
4.3. Přijetí do cechu a jeho struktura	23
5. Městská společnost a disciplinace v řemeslných ceších	27
6. Cechy v Krnově se zaměřením na cech pekařský.....	36
6.1. Analýza knihy učňů a trestů cechu pekařského	37
6.2. Disciplinace v krnovském cechu pekařů.....	41
Závěr	51
Přílohy.....	53
Seznam pramenů a literatury	62
Prameny	62
Literatura.....	63

Úvod

Cechovní zřízení představovalo svými kořeny tradiční instituci městského života, která hrála v mnoha oblastech lidské společnosti důležitou roli až do svého zrušení v roce 1859. Nicméně prameny cechovní proveniencce poskytují bohatý zdroj informací k výzkumu celé řady oblastí s mezioborovým přesahem, nejvíce v hospodářské, sociální, právní, náboženské, demografické a kulturní oblasti.

Hlavním tématem předložené bakalářské práce je přiblížit sociální praxi pekařského cechu v Krnově. Konkrétněji se jedná o disciplinační nástroje a metody, kterými cechovní zřízení kontrolovalo chování a čest svých členů. Značnou část této práce bude tvořit analýza pramene, tedy knihy učňů a trestů. Z dat, která se povede získat z knihy, můžeme částečně zmapovat fungování pekařského cechu v Krnově. Časové období sledované v této práci je zasazeno, s ohledem na dochované prameny, především do 18. století. Pro tuto práci je také velmi důležité zmapovat i starší období s ohledem na fungování cechovních organizací v českých zemích a jejich místa v městské ekonomice.

Metodickým východiskem je analýza a komparace. Základem komparativního výzkumu je vymezení a zvolení zkoumaných objektů, které je možné vymezit časově, prostorově nebo sociálně. V této práci je objektem zkoumání cechovní zřízení a jeho řemeslníci. Z důvodu bohaté pramenné základny je výzkum zaměřen na pekaře, kteří bývají zařazováni mezi jedny z nejdůležitějších řemeslníků v potravinářském průmyslu. Potravinářské odvětví je považováno za zásadní pro chod města.

První kapitola se zabývá historií Krnova a celého regionu. Kapitola je rozdělena na čtyři podkapitoly. První se zabývá založením města Přemyslem Otakarem II. a jsou zde zmiňovány listiny, které jsou pro historii Krnova nejdůležitější. V tomto období bylo město budováno lokátorem a později fojtem. Druhá podkapitola je věnována budování Krnova od druhé poloviny 13. století, kdy bylo město součástí královského majetku, až do druhé poloviny 15. století. V tomto období je pozornost věnována rozšiřování města fojty a hejtmany, také zde bude zmiňováno budování nedalekého hradu Cvilína. Ve třetí podkapitole se dozvíme o vládě Hohenzollernů od první poloviny 16. století do první poloviny 17. století. V této době se Krnov stává rezidenčním městem a zažívá svou největší slávu. Zároveň se zaměříme na období protestanství a jak si město s tímto fenoménem poradilo. Čtvrtá podkapitola se zabývá úpadkem města po třicetileté válce pod vládou Lichtenštejnů až do poloviny 18. století.

Ve druhé kapitole se budeme zabývat cechy. Nejprve zde představíme historii cechů v českých zemích. Počátky cechovních zřízení jsou pojaty od nejstarších dob, kdy jsou podobné korporace přítomny již ve starověkém Řecku. Konec cechů je zarámován v této práci rokem 1859, kdy byly cechy v českých zemích zrušeny a nahrazeny živnostenským zákonem. Druhá podkapitola se věnuje cechům a jejich funkci. Zde je funkce pojata jako ekonomická a společenská. Jsou zde popisovány cechovní tradice a zvyky. Třetí podkapitola představuje cechovní hierarchii od nejnižšího stupně, který představuje učedník, až po cechmistra, který se nachází na nejvyšší příčce cechovní hierarchie.

Třetí kapitola je věnována popisu městské společnosti. Cechy jsou lokalizovány ve městech a důležitost řemesel je proměnlivá v každém městě. Pochopení městské společnosti je důležité pro kontext samotné disciplinace v cechu. V této kapitole se věnujeme rozdělení do několika stavů politicko-ekonomické vůdčí vrstvy, střední vrstvy a spodní vrstvy obyvatel, která byla nejpočetnější. Je zde dán prostor také lidem na okraji tehdejší společnosti (popravčí, rasové, Židé). Dále se zde snažíme pochopit pojem měšťan, čest a sociální status.

Ve čtvrté kapitole se budeme zabývat obecnou historií krnovských cechů. Zde jsou stručně prezentovány krnovské cechy. V následujících podkapitolách bude věnována pozornost pekařskému cechu v Krnově. První podkapitola analyzuje knihu učňů a trestů pekařského cechu v Krnově, která je hlavním pramenem. Pokusíme se zde získat data z knihy a ty následně zpracovat formou a tabulek, které budou k této práci přiloženy. Druhá podkapitola bude věnována disciplinaci v krnovském cechu pekařů. Jsou zde porovnávána cechovní statuta s knihou učňů a trestů. Cílem bude najít shodu, případně rozdíly v předpisech a sociální praxi cechu.

Hlavními badatelskými otázkami bude analýza knihy trestů a učňů, dále se pokusím zjistit, které disciplinační nástroje měl cech k dispozici a jaké používal v praxi.

1. Literatura

Cechovní zřízení již dlouhou dobu zajímá odborné kruhy. Cechy jsou výborným příkladem ke zkoumání městského hospodářství, náboženských tradic a společenských poměrů tehdejší doby. Významněji se v českých zemích objevuje zájem o cechy na počátku 20. století. Nejznámější jsou díla Zikmunda Wintera, která jsou v dnešní době již poněkud zastaralá, nicméně spousta modernějších autorů se odkazuje právě na Wintera a jeho práce.¹ Jeho publikace se zaměřují na městské prostředí v českých zemích v období 15. – 16. století.

Na Zikmunda Wintera navázal Bedřich Mendl,² který se zabýval nejen hospodářskou stránkou cechů, ale věnoval pozornost také jejich duchovní stránce. Věnoval se také středověkým městům a jejich společnosti, právnímu systému a demografii. Svou prací upravil a opravil některé z Winterových závěrů.

Po druhé světové válce se objevila ideologicky zabarvená historiografie, která byla ovlivněna myšlenkami marxismu a socialismu. Takováto historiografie se objevuje v 50. letech 20. století a přetrvává až do roku 1989. Nejznámějšími badateli věnujícími se cechům v tomto období jsou Arnošt Klíma³ a Josef Janáček.⁴ Jejich práce mají syntetizující charakter, z nichž dodnes vychází řada historiků. Jejich monografie jsou kvalitní, nicméně je nutné si vyfiltrovat ideologicky zabarvené myšlenky, stejně jako u spousty dalších prací z éry socialismu. Nicméně se díky snaze zmapovat přechod od feudalismu ke kapitalismu dostaly cechy do popředí historické vědy.

V devadesátých letech 20. století se začaly objevovat práce zaměřené na dějiny regionů. Tyto práce zkoumaly cechy skrze řemesla, která byla provozována v nejrůznějších městech českých zemí. Historiografie devadesátých let využívala syntetizované práce marxistické historiografie a k výzkumu sloužily prameny normativního charakteru. Opomíjeny byly jiné

¹ WINTER, Zikmund: *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století* (dále jen: *Dějiny řemesel*). Praha 1906. WINTER, Z. – HAVEL, Rudolf – KEJŘ, Jiří: *Zlatá doba měst českých* (dále jen: *Zlatá doba*). 2. vydání. Praha 1991. WINTER, Z.: *Český průmysl a obchod v 16. věku* (dále jen: *Český průmysl*). Praha 1913.

² MENDL, Bedřich: *Vývoj řemesel a obchodu v městech pražských* (dále jen: *Vývoj řemesel*). Praha 1947.

³ KLÍMA, Arnošt: *Manufakturní období v Čechách* (dále jen: *Manufakturní období*). Praha 1955.

⁴ JANÁČEK, J.: *Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu* (dále jen: *Přehled vývoje*). Praha 1963.

druhy pramenů, které se k výzkumu používají dnes, jedná se například o cechovní knihy, církevní matriky, výuční listy a jiné.

Tento stav zůstává stále aktuální, ale častěji se dnes již využívá komparativní metoda, která porovnává fungování jednotlivých cechů ve městě, ale také cechy v různých městech, a dokonce i v jiných zemích. Nelze opomenout práci Jiří Smrže, která pojednává o pražských ceších.⁵ Aktuálně řešenými otázkami historického bádání v oblasti cechů jsou role žen v ceších, migrace řemeslníků, náboženská a sociální činnost cechů nebo zkoumání reprezentace a cti.

K výzkumu cechů v této bakalářské práci je používána také zahraniční literatura, zejména publikace Sheilagh Ogilvie⁶ a Kathy Stuart.⁷ V českém prostředí se potýkáme s nedostatkem odborné literatury, která by se věnovala i dalším stránkám fungování cechovních organizací vyjma té hospodářské. Proto je nutné zasadit do výzkumu této práce také zahraniční literaturu, která se věnuje sociální, náboženské a disciplinární stránce cechovních organizací.

Tato bakalářská práce se částečně zabývá historií Krnova, o které pojednává několik publikací. Z hlediska řemeslné výroby v Krnově se potýkáme s nedostatkem odborných prací. Dostupné práce jsou zaměřeny na obecné dějiny města.⁸

Dalšími tématy v této práci jsou městská společnost a její morálka. V těchto tématech se opírám o českou i zahraniční literaturu, zejména z německého prostředí. Důležitými publikacemi jsou práce od autorů Františka Hoffmanna⁹, Richarda van Dülmena¹⁰, Jaroslava

⁵ SMRŽ, Jiří: *Cechy v pražských městech: od prvních zpráv ve 13. století až do jejich zrušení v roce 1860* (dále jen: *Cechy v pražských městech*). Praha 2019.

⁶ OGILVIE, Sheilagh: *Institutions and European trade. Merchant Guilds, 1000-1800* (dále jen: *Institutions and European trade*). Cambridge 2011. OGILVIE, S.: *The European guilds: an economic analysis* (dále jen: *The European guilds*). Princeton 2019.

⁷ STUART, Kathy: *Defiled Trades and Social Outcasts* (dále jen: *Defiled Trades*). Cambridge 2000.

⁸ KEJŘ, Jiří: *Počátky města Krnova* (dále jen: *Počátky města*). Krnov 1968. KORBELÁŘOVÁ, Irena: *Poddanská města Opavského a Krnovského knížectví v letech 1648-1740: ekonomické a sociální aspekty vývoje měst* (dále jen: *Poddanská města*). Opava 1999. BŘÍZA, Svatopluk a kol.: *Krnov: historie, archeologie* (dále jen: *Krnov*). Ostrava 2016.

⁹ HOFFMANN, František: *Středověké město v Čechách a na Moravě* (dále jen: *Středověké město*). Praha 2009.

¹⁰ DÜLMEN, Richard van: *Kultura a každodenní život v raném novověku (16.-18. století). II, Vesnice a město* (dále jen: *Kultura a každodenní život*). Praha 2006. DÜLMEN, R.: *Bezectní lidé: o katech, děvkách a mlynářích: nepočetnost a sociální izolace v raném novověku* (dále jen: *Bezectní lidé*). Praha 2003.

Millera¹¹ a Václava Bůžka.¹² Tyto monografie jsou zásadní pro pochopení novověké městské společnosti. České prostředí popisují Hoffmann a Bůžek, kteří se zaměřují na česká i moravská města. Práce Jaroslava Millera se zabývá městskou společností střední a východní Evropy a Richard van Dülmen obrací svou pozornost na městské prostředí v oblasti dnešního Německa. Modely městské společnosti v těchto publikacích jsou důležité i v kontextu Krnovska, protože jsou v této oblasti vlivy německé, české a polské.

¹¹ MILLER, Jaroslav: *Uzavřená společnost a její nepřátelé: Město středovýchodní Evropy (1500–1700)* (dále jen *Uzavřená společnost*). Praha 2006.

¹² BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel: *Člověk českého raného novověku* (dále jen: *Člověk*). Praha 2007.

2. Prameny

SOkA Bruntál má k dispozici jeden fond týkající se cechu pekařů v Krnově (1612–1902). Vznik cechů je v českých zemích datován do 13. století společně se vznikem měst. U krnovského cechu pekařů se nám dochovaly dokumenty dokazující jeho existenci až z počátku 17. století.

Základní informace jsou obsaženy v cechovních artikulech, které jsou považovány za jeden z nejdůležitějších pramenů, také se v mnoha případech jedná o nejlépe dochované dokumenty, které nám pomohou nahlédnout do struktur těchto organizací.

Artikule krnovských pekařů pocházejí z roku 1630, jedná se o rozmnožení artikul z roku 1371.¹³ Teoreticky je možné určit vznik pekařského cechu již v roce 1371, nicméně chybí jiné důkazy pro potvrzení tohoto tvrzení. Jedná se o jediná známá dochovaná statuta cechu pekařů.

Dalšími prameny jsou cechovní knihy, týkající se přijatých učňů, tovaryšů a mistrů do cechu. Kniha zápisů z cechovních schůzí, výuční listy, účetní knihy, cechovní typář a další cechovní korespondence a agenda. V této práci se podrobně zaměřím na analýzu knihy učňů a trestů.¹⁴ Získaná data zpracuji ve formě textu a tabulek. Dále využiji listinu, ve které se nachází poučení, jak nakládat s dlužníky.¹⁵

¹³ SOkA Bruntál se sídlem v Krnově, fond: Cech pekařů Krnov, inv. č. 1.

¹⁴ Tamtéž, inv. č.: 3.

¹⁵ Tamtéž, inv. č.: 19, karton 1.

3. Historie Krnova

3.1. Nejstarší počátky města

První písemná zmínka o Krnově a jeho nejbližším okolí pochází ze 13. století. Dne 27. dubna roku 1240 daroval český král Václav I. újezd jménem Krnov cisterciáckému klášteru ženské observance v Předklášteří u Tišnova na jižní Moravě. Jeptišky se ale z velkorysého daru těšily jen osm měsíců. Dne 7. prosince roku 1240 vzal Václav I. statky tišnovského kláštera pod svou ochranu.¹⁶

Koncem roku 1240 byl Krnov postoupen z královy vůle jeho manželce královně Kunhutě Štaufské. Po smrti královny se Krnov stal opět součástí zeměpanských komorních statků. Navzdory skutečnosti, že újezd patřil k moravskému markrabství, které od roku 1247 spravoval králův syn Přemysl Otakar.¹⁷ V časovém rozmezí mezi 13. zářím 1248 a 11. dubnem 1253 došlo ke správní a hospodářské přeměně újezdu zvaného Jägerdorf ležícího na soutoku řek Opavy a Opavice, kde bylo založeno město. Zakladatelem tak mohl být Václav I., ale i Přemysl Otakar II. Důvodů k založení města mohlo být několik. Nejdůležitější byla nejspíše strategická poloha na soutoku dvou důležitých komunikačních a transportních řek. Zároveň fungovalo město Krnov jako jedna větev obchodních cest ze severu na jih Evropy.¹⁸

Postupem času vyrostlo nedaleko Krnova jádro kamenného hradu Cvilín. Dalším obchodním centrem Slezska byly Holasovice, které se nacházejí 10 kilometrů od Opavy. Nově založené město bylo plochou menší než Opava, ale větší než Bruntál, který byl v geografické nevýhodě, protože se nacházel v těsném podhůří Jeseníků. Po roce 1253 se Krnov začal opevňovat kamennou hradbou. O dvacet let později okolo roku 1273 se zde usadili menší bratři

¹⁶ FRIEDRICH, Gustaf – KRISTEN, Zdeněk: *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae III. 2* (dále jen *CDB*). Praha 1962, s. 351–353. WIHODA, Martin: „...pre senio maceratum...“ Počátky města Hlubčic mezi „možným“ a „pravděpodobným“ (dále jen: „...pre senio maceratum ...“). *Časopis Matice moravské*. 124, č. 2, 2005, s. 523–527. FRIEDRICH, G. – KRISTEN, Z.: *CDB III. 2*. s, 305–306.

¹⁷ KEJŘ, J.: *Počátky města*, s. 22–23.

¹⁸ PRIX, Dalibor: *Počátky města*. In: BŘÍZA, S. a kol.: *Krnov*, s. 12.

sv. Františka. Tato skutečnost byla významná, protože v každém významnějším městě se usadil mendikantský řád, což jen potvrzuje význam středověkého Krnova v regionu.¹⁹

3.2. Krnov ve středověku

Budování města po polovině 13. století se zhostil muž jménem Siegfried. Tento muž je v pramenech zaznamenán ve dvou případech. Dne 11. dubna 1253 potvrdil právní platnost lokátorské smlouvy, kterou uzavřeli jakýsi Erwig a Kuiden s Benešem ze Cvilína, který byl moravským podkomořím. Smlouva se týkala založení Horního Benešova.²⁰ Martin Wihoda po analýze smluv a listin, došel k závěru, že Siegfried byl krnovským fojtem.²¹ Otázkou zůstává, zda byl Siegfried svědkem jen kvůli svému postavení, nebo proto, že byl řídicí osobností vznikajícího města. Siegfried je doložen v dokumentu ze dne 4. září 1269 v Opavě. Jedná se o dohody mezi velehradským opatem Vlkem a opavským měšťanem Hermannem Lohenem.²² Siegfriedovo jméno je na listinách spojeno s velkými finančními náklady a náležitým důrazem na reprezentativnost a právní platnost dokumentů, které zpečetil královský podkomoří Beneš a velehradský opat Vlk. Na základě těchto skutečností je možné vyvodit, že krnovský fojt Siegfried představoval špičku městské hierarchie.²³

Ve 13. století byli městští fojtové na severní Moravě vnímáni jako přímí pověřenci krále a ve většině případů pocházeli z politicko-ekonomické vůdčí vrstvy měšťanů. Tu si můžeme vyložit jako skupinu šlechticů, která se ztotožnila se svou úlohou v rámci městského prostředí v takové míře, že si své představitele nevolila podle množství svých statků na venkově, ale záměrně se označovala podle měst, ve kterých zaujímal důležitá správní postavení a klíčové mocenské pozice. Během 13. a 1. poloviny 14. století, byli velcí feudální páni spjati s městy, až za vlády Karla IV. docházelo k separaci a odstupu.²⁴ Kvůli nedostatku podkladů ale nemůžeme říct, zda k této významné čelní urozené vrstvě patřil už Siegfried. Jistě to nemůžeme doložit ani u jeho nástupce, kterým byl krnovský fojt Tilmann, který je doložen v letech 1279

¹⁹ BAKALA, Jaroslav: *Zrod městského zřízení na středověkém Opavsku* (dále jen: *Zrod městského zřízení*). Moravskoslezské pomezí v proměnách 13. věku. Výbor z článků a studií. Brno 2002, s. 237-270.

KOUŘIL, Pavel: *Hrady českého Slezska* (dále jen: *Hrady*). Brno 2000, s. 422-423.

²⁰ ŠEBÁNEK, Jindřich – DUŠKOVÁ, Saša: *CDB IV. 1*. Praha 1967, s. 458-460.

²¹ WIHODA, M.: „...*pre senio maceratum...*“, s. 523-527.

²² ŠEBÁNEK, J. – DUŠKOVÁ, S.: *CDB V. 2*. Praha 1981, s. 182-184.

²³ PRIX, D.: *Město ve středověku*. In: BŘÍZA, S. a kol.: *Krnov*, s. 16.

²⁴ Tamtéž, s. 17.

a 1281. Kvůli nedostatku písemných pramenů nemůžeme říct, zda byl onen Tilmann potomkem Siegfrieda a ani zda byl jeho přímým nástupcem. Jistě víme jen to, že měl ve své době přístup k elitám tehdejší společnosti. Dne 31. srpna 1279 na Hradci u Opavy královna-vdova Kunhuta Haličská adresovala Tilmannovi a městu Krnovu privilegium, ve kterém potvrdila dar krále Přemysla Otakara II., který obsahoval čtyři okolní vesnice.²⁵ Vláda Kunhuty byla ve Slezsku nejistá kvůli jejímu vztahu se Závišem z Falkštejna. Roku 1281 vyjádřil Tilmann a Krnov otevřenou podporu Mikuláši I., který byl opavským vévodou a nemanželským synem českého krále Přemysla Otakara II. Vévoda tuto podporu města odměnil darem lesa a statku Opavice. Také svěřil patronát kostela sv. Mikuláše do rukou řádu německých rytířů.²⁶ Všemi těmito zásluhami zvýšil Tilmann bohatství a reputaci města Krnova, který do té doby zaostával za Hlubčicemi a Opavou.²⁷

Dne 16. června roku 1311 obsadil fojtství v Krnově šlechtic Petr, jehož erb se téměř shodoval s městským erbem. Jeho erb se nacházel na reversu pečeti, která byla přivěšena na listině, ve které slíbil, že Krnov bude poslušen vratislavským a lehnickým vévodům, dokud král Jan Lucemburský nevyplatí opavskou zemi ze zástavy.²⁸ Petr se do dějin města zapsal vybudováním nového konventního kostela Panny Marie v gotickém slohu, který byl součástí kláštera minoritů. Velkým politickým úspěchem fojta bylo klidné setrvání v zástavě vratislavsko-lehnického rodu Piastovců až do roku 1312 po vzájemné dohodě s Hlubčicemi a Opavou. Tato města se nepřidala na stranu bojechtivého knížete Mikuláše II. Opavského. Město Krnov tak díky svému fojtovi přečkalo bouřlivé události v prvních dvou desetiletích 14. století úspěšně.²⁹ Není pochyb o tom, že fojt musel dlouho přemýšlet nad tímto krokem, protože byl velice riskantní.

Po uzavření smíru mezi Janem Lucemburským a knížetem Mikulášem II. v Brně dne 20. července 1312 vyjádřil fojt Petr lojalitu králi.³⁰ Krnov byl za svou lojalitu odměněn privilegiem, které Krnovu povolovalo každoroční pořádání velkého trhu na svátek Nanebevzetí

²⁵ SVITÁK, Zbyněk – KRMÍČKOVÁ, Helena – KREJČÍKOVÁ, Jarmila – NECHUTOVÁ, Jana: *CDB VI.1*. Praha 2006, s. 112–114.

²⁶ Tamtéž, s. 241–242.

²⁷ BAKALA, J.: *Zrod městského zřízení*, s. 249–250.

²⁸ Haus-, Hof-, und Staatsarchiv Wien, fond: Siegelammlung Sava, č. Sava 0168.

²⁹ PRIX, D.: *Příspěvek ke středověkým dějinám minoritského kláštera v Krnově*. ČSZM–B 42, 1993. s. 97–110.

³⁰ CHLUMECKÝ, Peter von – CHYTIL, Joseph: *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae VI*. (dále jen: *CDM*). Brno 1854, s. 383.

Panny Marie (15. srpen).³¹ V pozdějších letech přešel Krnov pod panství Mikuláše II. Fojt Petr dokázal obratně Krnov zařadit pod Mikulášovu správu, aniž by přitom sám ztratil postavení. Pod trvající správou Petra došlo k nabytí dalšího nemovitého majetku města. Vykoupil spolu s městskou radou pustou ves Ježník, kterou měl v držení řád německých rytířů. Fojt se zavázal odvádět řádu pravidelné poplatky třikrát do roka. Znovuobnovení Ježníku se podařilo. Vesnice zůstala ve správě Krnova, a rozmnožila tak ekonomické zázemí města. Později se zájem Petrových synů přesunul na budování hradu Cvilína a šlechtického dominia v okolí. Tento přesun zájmu vedl k oslabení pozice fojtů ve městě. V polovině 80. let 14. století přešel fojtský úřad pod správu měšťanů. Obec si tak mohla dosazovat fojty dle vlastního uvážení.³² V důsledku toho máme absenci vědomostí týkající se fojtského úřadu v Krnově.

S vymizením vlivných fojtských rodů z měst na moravsko-slezském pomezí se v 2. polovině 14. století odehrála správní změna. Změnu představovali zemští správci, tedy hejtmani, kteří se stali hlavou zemského vévodského správního aparátu. Hejtmani získávali stále větší jurisdikci. Dne 28. února 1390 získal moravský markrabě Jošt Lucemburský od opolského vévody Vladislava čtvrtinu opavského území, které zahrnovalo Krnov.³³ Od toho dne je zaznamenána přítomnost hejtmana Alše z moravských Říčan. Funkce fojtů existovala nadále a byla úzce spjata s městskou komunitou a stále představovala hlavu města. Úřad hejtmana byl koncipován jako představitel panovnické, resp. zeměpanské moci ve městě. Hejtmani byli rekrutováni ze zemské šlechty, často obměňováni a měli jen malé propojení s měšťany. Z toho důvodu se také preferovalo, aby hejtmani sídlili na zeměpanských sídlech společně s purkrabími.³⁴ Krnovský hejtman tak sídlil v nejbližší zeměpanské rezidenci, tedy na Cvilíně. Aleš z Říčan za dobu svého působení v dědictví po krnovských fojtech dne 27. listopadu 1395 vystavil statuta soukeníků v Krnově.³⁵

³¹ EMLER, Josef: *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. III* (dále jen: *Regesta*). Praha 1890, s. 132.

³² PRIX, D.: *Město ve středověku*. In: BŘÍZA, S. a kol.: Krnov, s. 18–19. ZA v Opavě, fond: Ústřední správa řádu německých rytířů – velmistrovské statky a místodržitelství. Inv. č. 1388, fol. 133–134.

³³ KOZÁK, Petr: *Úřad zemského hejtmana v proměnách středověkého Opavska*. In: BOBKOVÁ, Lenka – ČAPSKÝ, Martin – KORBELÁŘOVÁ, I.: *Hejtmanská správa ve vedlejších zemích Koruny české*. Opava 2009, s. 127–149.

³⁴ PRIX, D.: *Zemské desky krnovské*. I. Opava 2008, s. 23. PRASEK, Vincenc: *Nejvyšší úředníci zemští na Krnovsku a Opavsku*. Opava 1895, s. 3–11.

³⁵ PRIX, D.: *Město ve středověku* In: BŘÍZA, S. a kol.: Krnov, s. 20–21. Slezské zemské muzeum, fond: Pozůstalost Edmunda Wilhelma Brauna, fasc. 5-d Krnov, list: č. 80.1/49161.

Úřad hejtmana se na formování krnovských dějin a života ve městě podílel nezanedbatelnou měrou. Alšovým nástupcem v úřadu byl Hanuš Küchenmeister. Ten zastával úřad mírovského purkraběte olomouckého biskupa Mikuláše. Na konci 14. století získal pozornost moravského markraběte Jošta Lucemburského, který byl pánem Krnova a jmenoval jej krnovským hejtmanem. Zároveň propůjčil Hanušovi titul zemského komorníka v Krnově. Při vzniku sporu, který se týkal převodu zeměpanského špitálu sv. Ducha pod správu městské rady, vyjednal Hanuš s řádem německých rytířů přijatelné odškodnění. Jeho role je doložena smírní listinou ze dne 29. března roku 1408.³⁶ Díky špitálu město prosperovalo ještě více a dne 25. září 1409 dojednal Hanuš převod Jindřichovic i s kostelem od Mikuláše Jerušera do vlastnictví města.³⁷ V tomto jednání se Hanuš Küchenmeister opíral o svůj úřad zemského komorníka. Tímto ziskem završil Krnov svůj růst.³⁸

Přes všechny nemovité zisky, které Krnov získal díky zemským hejtmanům, měli hejtmani s městem jen omezené spojení. Po deseti letech služby hejtmana Küchenmeistera a jeho bratra Čáslava propojil moravský markrabě Jošt s Krnovem majetkově. Listinou ze dne 15. listopadu roku 1407 vydanou v Brně, ujistil pohledávkou 1000 kop grošů svázanou s úřadem hejtmana na výnosech města a krnovské země. Markrabě Jošt tedy dal 1000 kop grošů panu Küchenmeisterovi, aby si tím pojistil jeho věrnost. Zároveň byla tato suma svázána s úřadem krnovského hejtmana, to znamená, že Küchenmeister mohl mít přístup k této částce, jen pokud by zastával tento úřad.³⁹ Tento krok nebyl dostačující k provázání Hanuše Küchenmeistera s Krnovem. Dne 18. ledna 1411 zemřel v Brně Hanušův ochránce, římský král, braniborský a moravský markrabě Jošt Lucemburský. Vládu nad Krnovem převzal český král Václav IV., ale ten dne 19. srpna 1419 zemřel, a to se stalo pro zemského hejtmana Hanuše Küchenmeistera osudným. Krnovsko zdědil Zikmund Lucemburský, který o tyto země neprojevoval velký zájem. Městu potvrdil práva a výsady, ale na počátku roku 1421 Krnovsko zastavil lehnicko-břežskému vévodovi Ludvíkovi. Roku 1422 se vévoda dohodl na koupi Krnovska s opavsko-ratibořským vévodou Janem II. Po prodeji opustil hejtman Hanuš

ZEMEK, Metoděj – TUREK, Adolf: Regesta listin z lichtenštejnského archivu ve Vaduzu z let 1173-1526. In: *Sborník archivních prací*. Praha 1983. Roč. 33, č. 1, s. 149-296.

³⁶ BRETHOLZ, Berthold: *Codex diplomaticus et epistolaris regni Moraviae. Urkunden – Sammlung zur Geschichte Mährens. XIV* (dále jen: *Codex diplomaticus...*). Brno 1903, s. 9–10.

³⁷ PRIX, D.: *Zemské desky krnovské*. I. Opava 2008, s. 41–42.

³⁸ PRIX, D.: *Město ve středověku*. In: BŘÍZA, S. a kol.: Krnov, s. 21.

³⁹ BRANDL, Vincenz: *Codex diplomaticus.... XIII*. Brno 1897, s. 537.

Küchenmeister své působitě. Vévoda Jan pověřil hejtmanstvím rytíře Mikuláše Sedlice z Olšanky. Od této doby se zemští hejtmani střídali velice často. Od roku 1422 do roku 1477 se v Krnově vystřídalo čtrnáct hejtmanů, kteří stále zastávali svůj úřad z hradu Cvilína, nebo ze svých vlastních sídel a postupem času se spíše čím dál více starali o vlastní majetky, aniž by nějak výrazně ovlivnili chod a rozvoj pozdně středověkého Krnova.⁴⁰

Krnov tedy od svého vzniku vystřídal mnoho majitelů. Od opavského vévody přes moravského markraběte, až po českého krále. Od začátku byl vedoucí osobností fojt. Úřad fojta se hlavně v počátcích města nepopíratelným dílem zasloužil o rozvoj Krnova a upevnění jeho právního postavení v oblasti. Postupem času ale úřad fojta ztratil váhu a pravomoci. Vedoucí roli ve vývoji města převzali zemští hejtmani, kteří již nebyli s městem spjati tak jako fojti. Hejtmani byli prodlouženou paží zeměpána a vykonávali dohled nad městem. Za dohledu zemských hejtmanů se Krnovu ve středověku dařilo po všech stránkách, ale v pozdním středověku se hejtmani často obměňovali a přestávali mít zájem na ovlivňování vývoje a podoby města.

3.3. Vláda Hohenzollernů

Do novověku vstoupil Krnov pod vlastnictvím rodu Hohenzollernů. Stalo se tak v roce 1523 kdy Jiří ze Šelenberka prodal Krnovské knížectví Jiřímu Braniborsko-Ansbašskému, zvanému Zbožný, který tak expandoval do významné části Slezska.

Krnov byl během 16. a počátkem 17. století vnímán jako knížecí rezidenční město, přestože v něm hohenzollernská knížata nesídlila. Byla zde zřízena silná knížecí správa, která významně ovlivňovala vývoj města a okolní země. Přes společenské a náboženské neshody mezi měšťanstvem a knížetem se označuje doba Hohenzollernů za dobu rozkvětu a vstup renesančního ducha do města. Modernizovaly se měšťanské domy a zvýšila se pozornost věnovaná hygieně a pořádku.⁴¹

Změny započaly hned po nástupu nového knížecího rodu, tedy v roce 1523. Jiří Braniborsko-Ansbašský, byl velkým příznivcem učení Martina Luthera a zasadil se o změnu římskokatolického náboženství v reformační církve v Krnově. Nový vévoda nechal vyhnat

⁴⁰ KOZÁK, Petr: Skon Barbory Opavské a Ratibořské, posledního zástupce rodu Přemyslovců na krnovském knížecím stolci. In: *Časopis Matice moravské*. Brno 2017. Roč. 136, č. 2, s. 269-280.

⁴¹ FUKALA, Radek: *Předbělohorská doba*. In: ANTONÍN, Robert – JIRÁSEK, Zdeněk – FUKALA, Radek: *Slezsko v dějinách českého státu*. Praha 2012, s. 55–58.

všechny katolické duchovní a začal nedůstojně využívat místní svatostánky. Kostel sv. Ducha byl využíván jako sýpka a hostinec s velice špatnou pověstí. Minoritský kostel se používal jako sýpka a zbrojnice. Minoritský klášter byl používán jako pivovar, zemská sněmovna a knížecí mincovna. Zůstal jen kostel sv. Martina, který nadále plnil náboženskou úlohu. Vévoda také v roce 1533 odebral městskou faru řádu německých rytířů a ta se stala sídlem evangelické konzistoře.

Situace se ještě více přiostrčila v prvních dvaceti letech 17. století. Krnovský kníže Jan Jiří přestoupil ke kalvinismu. To zneklidnilo měšťany Krnova a také Hlubčic. Měšťané měli obavy, že kníže bude vyžadovat, aby se i oni přiklonili k ještě přísnějšímu reformnímu směru. Na začátku roku 1616 kníže Jan Jiří oznámil, že se nechystá změnit svou víru, ale byl vstřícný k uzavření dohody s městskými radami. Tuto možnost odmítly cechy a měšťané. Kníže tedy vydal proklamaci o náboženské toleranci luteránské většiny.⁴²

Navzdory měnící se náboženské situaci v Krnově se město rozrůstalo. Docházelo k pozvolnému růstu měšťanských domů a stavení umístěných na předměstí. Urbář z roku 1535 zaznamenává celkem 331 obývaných nemovitostí ve městě a na předměstích. Z dvacátých let 17. století jsou dochovány dva prameny *Verzeichnis, wie stark das Fürstenthum Jägerdorf* z roku 1625 dokládá 620 usedlých. Druhý pramen z roku 1627 *Ranzion Wallensteins* zaznamenává 568 vlastníků nemovitostí. Koeficient počtu obyvatel v domě byl stanoven na 10 na základě průměrného počtu obyvatel domu ve Slezsku z Opavy a Těšína. Na počátku 16. století tedy mohl mít Krnov okolo tří tisíc obyvatel. O století později se počet mohl zvýšit až na šest tisíc.⁴³ Počet obyvatel byl ale zcela jistě snížen během dánské okupace města za třicetileté války.

Struktura společnosti v Krnově byla v předbělohorské době podobná jako v jiných slezských městech. Specifické prvky měla díky přítomnosti dvora a knížecích úředníků. Úřednictvo se postupně zařazovalo do řad měšťanů, jak dokládají soupisy osob přijatých k měšťanskému právu v 16. století. Každodennost ovlivňovala i přítomná zemská šlechta, která sem cestovala kvůli soudům nebo zasedáním zemského sněmu. Vnitřní komunita byla

⁴² FUKALA, R.: *Jan Jiří Krnovský: stavovské povstání a zápas s Habsburky*. České Budějovice 2005, s. 31–33, 111–112.

⁴³ HÁZA, Zdeněk: *Češi a Němci v Krnově v letech 1523–1627*. In: *Národnostní problémy v historii měst*. Prostějov 1993, s. 51–52.

strukturována podobně jako v dalších městech českých zemí.⁴⁴ Řídila se německým právem a jeho lokálními variantami. Město Krnov spadalo pod oblast magdeburského práva až do Koldínova zákoníku z roku 1579. Koldínovým zákoníkem se zrušily norimberské a magdeburské právní okruhy a města měla být sjednocena právě pod jeden (Koldínův) zákoník, který si zakládal na dobrých mravech a do právního systému vnášel prvky římského práva.⁴⁵ Předpokladem využívání plných měšťanských práv bylo vlastnictví měšťanského domu. Záleželo na privilegovanosti a stupni propinačního práva, které bylo s domem svázáno. Měšťané, kteří vlastnili dům s propinačním právem byli ve společnosti postaveni výše než měšťané s domy, které toto právo neměly. Nicméně si byli před zákonem stále stejně rovni. Ke skupině bez propinačního práva se počítali i lidé vlastníci stavení na předměstí. Ostatní obyvatelé města, kteří neměli měšťanské právo, vytvářeli složitě uspořádanou skupinu neosedlých osob. Počínaje od ekonomicky samostatných řemeslníků a úředníků žijících v nájmu, kteří jsou označováni jako podruzi. Struktura pokračovala přes námezdní dělníky a služebníky až po čeled' a chudinu. Tito lidé nemohli využívat všech práv a privilegií.⁴⁶

Oblast Slezska je typická pro svou národnostní různorodost. V raném novověku ale pojem národ neexistoval a byl vytvořen až v 19. století. Je tedy vhodné hodnotit spíše jazykovou skladbu obyvatelstva. V renesanci byl Krnov většinou německy mluvícím městem, které mělo jisté množství česky hovořícího obyvatelstva.⁴⁷ Tuto skutečnost lze doložit i prameny, se kterými pracuji v této diplomové práci.

Nejvyšším samosprávným orgánem města byla na sklonku středověku městská rada. I přesto, že byla omezena dohledem knížecí vrchnosti, tak se jí v Krnově podařilo v roce 1520 do určité míry emancipovat od moci místního zeměpána. V témže roce se totiž městské radě podařilo odkoupit od Jiřího ze Šelenberka městskou rychtu. Tím se rychtář stal úředníkem, který podléhá moci městské rady a již není zástupcem majitele města. Post rychtáře byl původně zásadní ve fungování rady konšelů, která dohlížela na veřejný pořádek a měla jurisdikci

⁴⁴ MICHL-BERNARD, Alexandr – KORBELÁŘOVÁ, I.: *Krnov za vlády Hohenzollernů*. In: BŘÍZA, S. a kol.: Krnov, s. 41.

⁴⁵ MALÝ, Karel: *Práva městská Království českého*. Praha 2013, s. 12–14.

⁴⁶ KORBELÁŘOVÁ, I.: *K vymezení pojmu "měšťan" v pramenech k dějinám měst na Opavsku v 17. a 18. století*. Acta historica et museologica Universitatis Silesianae Opaviensis. Řada C. Opava 1995, s. 94-97.

⁴⁷ HÁZA, Zdeněk: *Češi a Němci v Krnově v letech 1523–1627*. Národnostní problémy v historii měst. Prostějov 1993, s. 56.

v městském soudnictví. Později postavení rychtáře už ztrácelo své postavení v městské správě a stal se spíše úředníkem dohlížejícím na veřejný pořádek.⁴⁸

3.4. Krnov pod rodem Lichtenštejnů

V období Hohenzollerů se město rozvíjelo a postupovalo ke svému vrcholu až do stavovského povstání a třicetileté války. První známky konfliktu dospěly k městu v létě roku 1621, kdy vojsko krnovského knížete Jana Jiřího vyrazilo z Nisy směrem k městu a následně jej obsadilo i s celým knížectvím. Přes veškeré knížecí snahy začalo vojsko ztrácet kontrolu. Po porážce českých stavů na Bílé hoře a prohrané první fázi války v roce 1621 byla uzavřena dohoda slezských stavů s císařem Ferdinandem II., které se říká Drážďanský akord. Dohoda byla uzavřena 28. února 1621 a obsahovala úpravu poměrů ve Slezsku, toleranci luteránství a amnestii všem zúčastněným během povstání. Kladné body akordu byly prosazeny díky podpoře tehdejšího saského kurfiřta Jana Jiřího I. Saského. Z amnestie byl vyjmut pouze Jan Jiří Krnovský, který patřil k nejradiálnějším vojevůdcům ve Slezsku. Kvůli tomu mu bylo odebráno Krnovsko, které dne 15. března 1622 udělil Ferdinand II. Habsburský svému věrnému vazalovi Karlu z Lichtenštejna. Ten již v roce 1613 obdržel Opavské knížectví.⁴⁹

S nástupem nových pánů a změnou na královském trůnu se situace Krnova změnila, protože město přišlo o svůj status zeměpanského rezidenčního města. Lichtenštejnové totiž ve Slezsku nikdy nesídlili a ani svá slezská panství nikdy nenavštívili. Měšťané tak ztratili své kontakty se zeměpánem a byli ztraceni i odběratelé luxusnějšího zboží. Také se přerušily kontakty s říšským prostředím. V 70. letech 17. století došlo k centralizaci správy Krnovského a Opavského knížectví, transformací v jednotný hejtmanský úřad se sídlem v Opavě. Další závažnou změnou byla katolizace. V rámci Drážďanského akordu mělo být tolerováno luteránství, ale Lichtenštejnové na svých panstvích netolerovali jiné vyznání než katolické. Během krátkého časového období většina obyvatel konvertovala ke katolictví nebo opustila zemi. Spousta konvertujících přestoupila ke katolicismu pouze z ekonomických důvodů. Do Krnova byl opět pozván minoritský řád a kostely byly předány znovu do správy katolické

⁴⁸ MICHL-BERNARD, A. – KORBELÁŘOVÁ, I.: *Krnov za vlády Hohenzollernů*. In: BŘÍZA, S. a kol.: *Krnov*, s. 41.

⁴⁹ KORBELÁŘOVÁ, I. – ŽÁČEK, Rudolf: *Od baroka k osvícenství*. In: ANTONÍN, R. – JIRÁSEK, Z. – FUKALA, R.: *Slezsko v dějinách českého státu*. Praha 2012, s. 179.

církve. Byl zřízen úřad knížecího rychtáře, který dohlížel na všeliké činnosti městské rady a soudního sboru konšelů.⁵⁰

Během třicetileté války se Krnovsko muselo potýkat s ekonomicko-vojenskými problémy. Neustálá přítomnost nebo přesun vojsk postihovala život obyvatel a knížecí správu. V roce 1624 byla situace s potravinami a financemi tak vážná, že kníže požádal císaře o stažení tří přítomných kompanií. Ekonomické problémy tedy v obyvatelích probouzely staré vzpomínky na dobu Hohenzollernů a síly bojující proti císařství. Tato skutečnost se ukázala v roce 1626, kdy do oblasti Horního Slezska vtrhla dánská vojska pod vedením Mansfelda a Jana Arnoštka Sasko-Výmarského. Kníže vydal rozkaz k mobilizaci, ale měšťané nesouhlasili a vzbouřili se. Dánské vojsko nenarazilo v Krnově na žádný odpor, a byli vnímáni dokonce jako osvoboditelé. Místní obyvatelstvo s dánskými vojáky čile obchodovalo, a nakupovalo dokonce zboží z loupežných výprav. V roce 1627 se Dánové z Krnova stáhli a město se po pár dnech obrany vzdalo císařským dne 2. července 1627.⁵¹

Do města napochodovala Valdštejnova vojska. Měšťanům a městské radě byly uděleny pokuty značných částek ve stříbře. Celé město bylo odzbrojeno a nastala tvrdá rekatolizace obyvatel. Reprezentace města a všichni členové cechů se 18. května 1630 přihlásili ke katolicismu. Za to dostalo celé město generální pardon.

V polovině roku 1642 se Krnov ocitl v nebezpečí v podobě švédských vojsk. Krnov byl dobyt generálem Torstensonem, ale ještě téhož roku byl vytlačen císařskými. V říjnu 1643 zničili Švédové předměstí Krnova a odtáhli. O dva roky později obsadil švédský velitel Königsmarck město a udržel se zde až do července 1650. Všechny tyto události se zásadně projeví na městské společnosti.⁵²

Město začalo žádat berní úlevy z důvodu rekonvalescence ekonomické a sociální situace města ze škod, které třicetiletá válka způsobila. Město do jisté míry zpustlo a počet obyvatel se snížil. Chybějící obyvatele nahradili nově příchozí z venkova nebo ze vzdálenějších usedlostí. Rekatolizace dále pokračovala, ale již ne v tak razantním měřítku. Městská společnost zchudla, ale sociální struktura se nejspíše nezměnila a postupně došlo i k nárůstu měšťanstva. Domy

⁵⁰ Tamtéž, s. 238, 258.

⁵¹ FUKALA, R.: *Třicetiletá válka ve Slezsku*. In: ANTONÍN, R. – JIRÁSEK, Z. – FUKALA, R.: *Slezsko v dějinách českého státu*. Praha 2012, s. 111. ZUKAL, Josef: *Slezské konfiskace 1620-1630: pokutování provinilé šlechty v Krnovsku, Opavsku a Osoblažsku po bitvě bělohorské a po vpádu Mansfeldově*. Praha 1916, s. 75.

⁵² INDRA, Bohumír: *K švédské okupaci Krnovska v letech 1646–48*. Krnovsko, č. 4. Krnov 1958, s. 6–9.

byly opravovány a přestavovány do barokního stylu. Kolem roku 1669 byl vybudován nový prstenec hradeb a také zámek prošel přestavbou.

Z berních zdrojů vzniklých na počátku 18. století známe počet domů v Krnově. Vně města se jich nalézalo 175 a 242 stálo uvnitř opevnění. Celkem se tedy jednalo o 417 domů. Po rozdělení Slezska mezi Habsburskou monarchii a Prusko se v roce 1746 odhaduje počet nemovitostí na 471, to odpovídá asi 4 300 obyvatel. Katolická církev měla v Krnově tou dobou silnou a pevnou pozici. Rekonstruoval se městský kostel a klášter, byl vybudován poutní chrám Panny Marie Sedmibolestné, o jehož budování se zasloužili krnovští minorité.⁵³

Po poměrně klidném období pod vládou Hohenzollernů přešlo město Krnov pod správu Lichtenštejnů, jejich vláda ve Slezsku je neodmyslitelně spjata s obdobím třicetileté války. Město přišlo o statut knížecí rezidence a zažívalo ekonomický úpadek. Další věcí, která je spjata s tímto obdobím, je rekatolizace, která měla za následek malý úbytek obyvatel, který zdaleka nebyl tak velký jako za dobu několika vojenských obléhání, kterými si Krnov prošel. Celkově by se dalo říct, že Krnov za vlády Lichtenštejnů upadal, i když za úpadek města nemohli Lichtenštejní samotní, ale spíše vliv vnějších okolností.

⁵³ MICHL-BERNARD, A. – KORBELÁŘOVÁ, I.: *Osudy města v době Lichtenštejnů*. In: BŘÍZA, S. a kol.: Krnov, s. 50.

4. Cechy

Cechovní organizace je charakterizována jako organizace, která spojuje řemeslníky stejných nebo podobných profesí pod jedinou instituci. Sjednocením může vzniknout i cech sdružený, ve kterém je soustředěno několik navzájem si podobných nebo i různých řemesel. Základní charakteristikou cechovní organizace je zákonné vytvoření monopolu ve městě na výrobu a prodej určitého druhu zboží. Tento středověký systém organizovaného hospodářství ve městě prosperoval až do druhé poloviny 19. století. V té době začaly převažovat záporné vlastnosti cechovní organizace nad kladnými a tento systém byl po silném nátlaku a kritice zrušen.⁵⁴ Kořeny tohoto nátlaku je potřeba hledat už v 17. a 18. století, kdy se začaly prosazovat myšlenky merkantilismu. Zastánci tohoto nového ekonomického směru vnímali cechy jako překážku rozvoje velkovýroby a překážku vývoje manufaktur. Postupně se řemeslné dílny transformovaly na manufaktury, ale příchod průmyslové revoluce přinesl továrny. V první polovině 19. století se v českých zemích nacházelo jen několik desítek strojů, zatímco na počátku 20. století byly už stroje běžnou součástí továrních provozů.⁵⁵ Důležité je také sdělit, že se cechy postupně transformovaly a přizpůsobovaly měnícím se podmínkám ve společnosti. Bohužel přetvoření cechů bylo až příliš pomalé na hektickou a zrychlující se dobu, ve které byly cechy postupně rušeny.⁵⁶

4.1. Historie cechů v českých zemích

Základním zájmem města bylo koncentrovat co největší množství řemeslníků, a zvyšovat tak hospodářskou prosperitu města. Tyto snahy vyvolávaly konkurenční zápolení mezi domácími a nově příchozími řemeslníky. To vedlo domácí řemeslníky k vytváření skupin, které měly větší šanci prosadit své zájmy než jednotlivci. V říšském prostředí, které je českým zemím kulturně asi nejbližší, je dochována zpráva z 11. století potvrzující, že dochází ke sdružování řemeslníků.

⁵⁴ BOROVSÝ, Tomáš – CHOCHOLÁČ, Bronislav – PUMPR, Pavel a kol.: *Peníze nervem společnosti. K finančním poměrům na Moravě od poloviny 14. do počátku 17. století* (dále jen: *Peníze nervem společnosti*). Brno 2007, s. 265–267.

⁵⁵ JANÁČEK, J.: *Přehled vývoje*, s. 284.

⁵⁶ BOROVSÝ, T. – CHOCHOLÁČ, B. – PUMPR, P. a kol.: *Peníze nervem společnosti*, s. 265–267.

V našem prostředí začínají první pokusy o sdružování řemesel až ve 13. století, výrazněji pak v první polovině 14. století.⁵⁷

Cechovní organizace lze rozdělit do dvou skupin – bratrstvo a cech. Bratrstvo je dobrovolné sdružení řemeslníků s náboženskými prvky a cíli. Nemělo povinnost mít v čele své organizace mistra, nicméně často v jejich čele stál. Dále nemuseli být všichni členové řemeslníky, protože bratrstvo zastávalo i jiné funkce než řemeslné.⁵⁸

Cech byl od bratrstva odlišný. Všichni členové museli být řemeslníci a náboženská funkce je zde méně viditelná. Důležitým pojítkem s náboženstvím je patron cechu, ale i další náboženské prvky byly neustále přítomny v cechovním životě ať už ve formě cechovních pohřbů, pořádání velkých slavností ve dnech církevních svátků či organizování slavností na svátek jejich patrona. Církevní sňatek mistra byl cechovní událostí, stejně tak pohřby cechovních členů. Tyto povinnosti ukazují, že cech nezastupoval jen zájmy řemeslníků, ale zasahoval do celého života řemeslníka.⁵⁹ Z počátku nemuseli být městští řemeslníci členy cechu. V pozdějších dobách se stalo členství v cechu povinné, aby se zabránilo tzv. fušování do řemesla a aby byl zajištěn monopol řemesla ve městě. Počet mistrů a tovaryšů ale omezoval *Cechovní přímus*, kvůli kterému byli omezováni talentovaní uchazeči na tovaryše. *Cechovní přímus* také zakazoval provozování řemesla mimo cech. Vznikal protekcionismus a řemeslo přecházelo dědičně z otce na syna.⁶⁰ Tvzení o protekcionismu, které se objevuje ve starší literatuře, se dá pokládat za sporné. Mistrova domácnost a dílna byly jedno a nebyl mezi nimi dělán rozdíl. Navíc mistrem přijatí učni měli ke svému mistrovi otcovský vztah a nebyl činěn rozdíl mezi pokrevním a přijatým synem. Pokud mistr zemřel bezdětný, mohl být zvolen nový mistr na cechovním zasedání nebo si tovaryš vzal vdovu po zemřelém mistrovi. Lze tedy tvrdit, že postavení mistra bylo do jisté míry spjato s jeho domácností.⁶¹ Cech by se tedy dal více považovat za sdružení, jehož cílem je produkce a monopol určitých produktů v příslušném městě.

Výjimku z *Cechovního přímusu* měli venkovští řemeslníci. Nejprve je důležité rozlišovat, jestli řemeslník vyráběl jen pro potřeby vesnice a jejího okolí, nebo vyráběl pro

⁵⁷ EBELOVÁ, Ivana: *Pražská a venkovská stavební řemesla v době renesance a baroka* (dále jen: *Pražská a venkovská ...*). Praha 2001, s. 13–14.

⁵⁸ JANÁČEK, J.: *Přehled vývoje*, s. 98–99.

⁵⁹ BOROVSÝ, T. – CHOCHOLÁČ, B. – PUMPR, P. a kol.: *Peníze nervem společnosti*, s. 98–99.

⁶⁰ JANÁČEK, J.: *Přehled vývoje*, s. 99–105.

⁶¹ BOROVSÝ, T. – CHOCHOLÁČ, B. – PUMPR, P. a kol.: *Peníze nervem společnosti*, s. 366–367.

nadregionální obchod či městský trh. Na venkov se řemeslník uchýlil, jen pokud nechtěl být součástí cechovního zřízení, nebo byl z cechu vyloučen. Venkovskými řemeslníky mohli být sedláci a domkaři, kteří řemeslo provozovali vedle svého hlavního povolání, ale také lidé, kteří řemeslo provozovali jako hlavní činnost. To nezabraňovalo vlastnictví malého hospodářství. Venkovští řemeslníci tedy prošli vyučením u cechu. Rozdílem bylo, že se jednalo o rodinný podnik bez učňů a tovaryšů. Řemesla na vesnici nebyla diferenciována jako ve městech, například pokud ve vesnici působil tesař, tak pracoval i jako zedník a truhlář. Na vesnici tedy mohlo působit rozličné množství řemeslníků a jejich počet se odvíjel na základě rozvinutosti vesnice. Obecně se mezi základní řemesla řadí mlynář, kovář, tesař a krejčí. V závislosti na úrovni vesnice se zde mohl nacházet i bednář, švec, pekař, kolář a další. V každém případě nebyli venkovští řemeslníci ze strany cechů uznáváni a ani ve vsi neměli nejlepší postavení.⁶²

Postavení a vliv cechovních sdružení se postupem času upevňoval. Panovníci zprvu nechávali těmto organizacím volný průběh a nijak do fungování cechů a bratrstev nezasahovali. Změna nastoupila až s Karlem IV., který je v několika královských městech zrušil. Avšak v důsledku rostoucího vlivu řemeslnických organizací vzrostl i zájem řemeslníků podílet se na správě a politice města. Panovník s tímto nesouhlasil a snažil se zamezit růstu vlivu řemeslnických organizací. Karlův anticechovní postup mohla zřejmě podpořit i probíhající černá smrt v Evropě, kdy docházelo k úbytku pracovních sil, a zvyšovala se cena výrobků. Přes všechny tyto pokusy se cechovní organizace s městy spojily.⁶³ Cechy vykonávaly také politické funkce. Postavení cechu v rámci politického spektra záviselo na politické struktuře města. V menších městech tvořila politiku vrchnost a ve větších městech se musela o moc dělit s cechy, obchodníky a místním patriciátem. Politickou moc nevykonávali jednotlivci, ale cech, eventuálně určité rodiny.⁶⁴ Rušením cechů chtěl nejspíše Karel IV. nastartovat ekonomiku státu a překonat hospodářskou krizi. Nahradil by tedy stávající výrobní systém ekonomikou volného trhu.

Husitská doba do fungování cechů nijak nezasahovala. V těchto časech se posílil jejich protekcionismus. Z důvodu narůstajícího zájmu a zvyšujícího se vlivu cechů ve městech, byl postupem doby vstup do cechu stále těžší a finančně nákladnější. V zájmu udržení cechovních privilegií a monopolu se zvyšoval poplatek za vstup do učení. V té době také vznikají bratrstva

⁶² DÜLMEN, R.: *Kultura a každodenní život*, s. 41–42.

⁶³ DIVIŠ, Jan: *Pražské cechy*. Praha 1992, s. 8–10.

⁶⁴ DÜLMEN, R.: *Kultura a každodenní život*, s. 98.

tovaryšů, která je sdružují do organizací a hájí jejich zájmy a práva. Nejčastěji právo na mzdu. Kvůli těmto organizacím, které sloužily jako protiváha vůči mistrům a cechmistrům cechu, vznikaly nepokoje a stávky v řadách tovaryšů.⁶⁵

Po pokořeném povstání českých stavů, jež probíhalo od ledna do července roku 1547, odebral Ferdinand I. privilegia poraženým královským městům které, se účastnily povstání, a také zrušil cechy v těchto městech. Nakonec Ferdinand I. cechy nezrušil, ale uznal jejich dočasnou existenci a omezil jejich práva. Například nesměly samy rozhodovat o ceně produktů. To mělo za následek získání několika privilegií cechy v poddanských městech, neboť se nařízení Ferdinanda I. týkalo jen královských měst. Nakonec byla privilegia cechům v královských městech navrácena Rudolfem II.⁶⁶

Další omezení zavedl Karel VI. v roce 1739, kdy vydal *Generální cechovní artikule* a omezil kompetence cechů. Ty již nemohly stanovovat počty mistrů a tovaryšů, také mistrovským synům zanikly veškeré výhody v rámci cechů. Vytváření nových cechů a cechovních artikulí schvaloval panovník. Tyto artikule se týkaly všech zemí habsburské monarchie.⁶⁷ Příkladem může být cech pivovarníků a sladovníků v Opavě, který povolila zřídit Marie Terezie. Arcivévodkyně povolila dne 11. prosince 1764 vznik cechu, který v Opavě neexistoval za celou historii města, a nechala sepsat cechovní artikule.⁶⁸ Do té doby existovaly právovárečné domy, které zajišťovaly produkci piva. Městská rada ve svých sklepích také vařila pivo, známé jako březňák, které bylo vyhlášené v celé monarchii a konkurovalo pivům ve Vratislavi. Město Opava regulovalo jen množství uvařeného piva v jednotlivých domech a také kontrolovalo jeho kvalitu.⁶⁹

Cechovní sankce se stále stupňovaly a jejich jurisdikce se ve stoupající míře omezovaly. Cechy ke konci své existence představovaly jen garanta kvalitní výroby. V roce 1859 bylo cechovní zřízení zrušeno Františkem Josefem I. a nahrazeno živnostenským zákoníkem.⁷⁰

⁶⁵ EBELOVÁ, I.: *Pražská a venkovská...*, s. 16–17.

⁶⁶ WINTER, Z.: *Český průmysl*, s. 60–63.

⁶⁷ EBELOVÁ, I.: *Pražská a venkovská...*, s. 16–17.

⁶⁸ SOKA Opava, fond: Cech sladovníků, pivovarníků Opava, inv. č.: 2, signatura: XXIV 13.

⁶⁹ BAKALA, J.: *Příspěvek o vývoji měšťanského patriciátu v Opavě: (opavské domy s právem výčepu vína)* (dále jen: *Příspěvek o vývoji...*). Moravskoslezské pomezí v proměnách 13. věku. Brno 2002, s. 301–326.

⁷⁰ EBELOVÁ, I.: *Pražská a venkovská...*, s. 17–18.

4.2. Cech a jeho funkce

Cech byl privilegovanou a autonomní institucí, ve které se řemeslníci srocovali. Od 16. století v poddanských městech dohlížel na finanční stránku cechů panský úředník.⁷¹ Cech měl k potlačení konkurence dva velmi účinné prostředky. Již výše zmíněné právo cechovního přímusu a dále také právo mílové, které zabezpečovalo, že v okruhu jedné míle od daného města nesmělo být provozováno příslušné řemeslo.⁷²

Cech definoval své požadavky v cechovních statutech. Schválené cechovní artikuly schvalovala městská rada nebo místní vrchnost. Tato statuta byla závazná pro všechny členy cechu. Inspirací pro vznikající artikule bývala často statuta cechu, který vykonával stejné nebo příbuzné řemeslo v rozvinutějším městě. K pořízení opisu artikul bylo potřeba povolení panovníka nebo místní vrchnosti.⁷³

Nejdůležitější funkcí cechu byla ochrana řemesla, řemeslníků a jejich výdělků. Cech také kontroloval kvalitu výrobků, vyrobené množství a následnou cenu výrobků. S tím souvisí také regulace cen potřebných surovin. Zároveň zde probíhala snaha zdokonalovat výrobní postupy, výrobní techniky, a tím opět zvýšit kvalitu produktů.⁷⁴

Výrobní a obchodní funkce byly hlavní náplní cechu. Vedle tohoto ekonomického zaměření měl cech také funkci sociální a kulturní. Pomáhaly svým členům v nouzi, nemoci a stáří. Organizace se starala o děti zesnulých mistrů a pomáhala spravovat majetek po zemřelém. Cechy pořádaly velkolepé slavnosti ve sváteční dny, které byly pro cechovní kasu velmi náročné. Na pohřbech se scházeli všichni cechovní členové. Na všechny tyto události získával cech prostředky nejen svým podnikáním, ale také různými poplatky např.: za vstup do učení, udělení postu mistra, přivandrovní poplatky a podobně.⁷⁵

4.3. Přijetí do cechu a jeho struktura

Přijetí do cechu bylo v počátcích cechovního zřízení jednoduché. Vstoupit do cechu mohl ten, kdo byl křesťanského vyznání a měli status měšťana. Se vstupem zaplatili kandidáti nízký

⁷¹ WINTER, Z.: *Český průmysl*, s. 105.

⁷² WINTER, Z.: *Dějiny řemesel*, s. 592–595.

⁷³ WINTER, Z.: *Český průmysl*, s. 90-93.

⁷⁴ BŮŽEK, V. – KRÁL, P.: *Člověk*, s. 34.

⁷⁵ BOROVSÝ, T. – CHOCHOLÁČ, B. – PUMPR, P. a kol.: *Peníze nervem společnosti*, s. 265–267.

poplatek do cechovní pokladny. Vstupní poplatek rostl zároveň s rozrůstající se členskou základnou mistrů i tovaryšů. Také bylo stanoveno zhotovení mistrovského kusu, který sloužil jako závěrečná zkouška po vyučení. Postupem času přibyla podmínka prokázání původu z poctivého lože.⁷⁶

Opět je důležité poznamenat, že synové mistrů museli splnit jen polovinu požadavků pro vstup. Zvýhodnění byli i tovaryši, kteří se oženili s dcerou mistra, nebo s vdovou po mistrovi. Mistrova žena se také podílela na provozu mistrovny dílny a po smrti svého manžela spravovala majetek do doby, než dospěje mistrův syn nebo dokud se vdova po mistrovi znovu nevdá.⁷⁷

Cech nebyl organizací, kde by si byli všichni členové rovni. V cechovní organizaci byla přísná hierarchie. Je tedy důležité si jednotlivé hodnosti představit.

Nejnižším stupněm cechovní hierarchie byl učedník. Věk pro přijetí nebyl pro kandidáty stanoven. Učedníkem se tedy mohl stát chlapec v jakémkoli věku. Ve středověku byl průměrný učedníkův věk 15 let, v raném novověku to bylo již 20 let.⁷⁸ Z toho lze vyzorovat, jak se cechovní struktury postupně uzavíraly před nově příchozími.

Mistr musel zaplatit peníze a vosk do cechovní truhlice a potom mohl být kandidát přijat do cechu. Výuční doba byla velmi rozdílná. Její délka nezávisela pouze na povaze a technické náročnosti řemesla, ale také na finančních prostředcích a konexích, které měl kandidát k dispozici. Chudý učeň se mohl učit až osm let. Pokud otec učedníka zafinancoval a výuku zaplatil, mohla se výuční doba zkrátit až na dobu jednoho roku. Doba učení se zkracovala i v případě, že učedník byl synem mistra. V tom případě se zkrátila nejen výuční doba, ale také poplatek za přijetí do cechu. Mistrové měli ke svým učňům otcovský vztah, byli součástí mistrovny rodiny a mohli učedníky trestat. Učedníci pracovali v mistrově dílně zadarmo a byla jim poskytována jen strava a ošacení.⁷⁹ V dostupných pramenech, které se týkají cechu pekařů v Krnově, jsou učni označováni jako „*Lehrknecht*“.⁸⁰

Po výuční době se mládenec stal tovaryšem. Ten již v mistrově dílně pracoval za plat, a mohl se pak sám ucházet o mistrovství po vytvoření vlastního mistrovského kusu. Rozlišovalo

⁷⁶ Tamtéž, s. 265–266.

⁷⁷ WINTER, Z. – HAVEL, R. – KEJŘ, J.: *Zlatá doba*, s. 219–220.

⁷⁸ OGILVIE, S.: *The European guilds*, s. 94.

⁷⁹ WINTER, Z. – HAVEL, R. – KEJŘ, J.: *Zlatá doba*, s. 218–220.

⁸⁰ SOKA Bruntál se sídlem v Krnově, fond: Cech pekařů Krnov, inv. č. 3.

se také mezi čerstvě vyučeným tovaryšem a starším tovaryšem. Tedy bažantem, který musel poslouchat mazáka.⁸¹

Tovaryš byl povinen opustit místo vyučení a vydat se na vandr nebo na zkušenou do světa na dobu tří až pěti let. Cílem těchto vandrů byly v krnovském kontextu nejčastěji Čechy, Morava, Uhry nebo Polsko. Tovaryšové, kteří byli syny mistrů, se na vandr vydávat nemuseli, nebo byla délka vandru významně zkrácena. Po uplynutí doby a nabrání zkušeností, se mohl tovaryš ucházet o zaměstnání. Musel předložit výuční list a pak mohl být přijat do mistrový dílny. Na cechovní schůzi byl poté slavnostně přijat do cechu a zaplatil „přivandrovní“ poplatek do cechovní pokladnice.⁸²

Od této chvíle pracovali tovaryši v dílně mistra za mzdu. Ta mohla být vyplácena denně, týdně, měsíčně nebo za zhotovený kus. Průměrná mzda byla ve výši 6–8 míšenských grošů týdně. Mistři velice neochotně navyšovali tovaryšům odměny a ti samozřejmě nebyli s touto výší spokojeni. To způsobovalo názorové kolize mezi tovaryši a mistry. Tovaryšům byla kromě výplaty poskytována také strava. Tovaryši, kteří nebyli ženatí, bydleli v domě mistra a ženatí tovaryši se museli osamostatnit.⁸³

V dostupných pramenech, které se týkají cechu pekařů v Krnově, jsou učni označováni jako „*Beckenknecht*“.⁸⁴

Mistr vedl svou dílnu ve městě, které ho do cechu přijalo. Zaučoval učedníky a dozoroval na práci tovaryšů. Postupem času mohl být zvolen cechmistrem.⁸⁵

V dostupných pramenech, které se týkají cechu pekařů v Krnově, jsou učni označováni jako „*Meister*“.⁸⁶

V čele cechu mohl stát jen jediný cechmistr, ale velké cechy mohli vést čtyři až pět cechmistrů. Byli voleni městskými konšely, nebo cechem a konšelé volbu pouze potvrdili.⁸⁷

⁸¹ WINTER, Z.: Český průmysl, s. 338-340.

⁸² Tamtéž, s. 344–352.

⁸³ Tamtéž, s. 367–368

⁸⁴ SOKA Bruntál se sídlem v Krnově, fond: Cech pekařů Krnov, inv. č. 3.

⁸⁵ JANÁČEK, J.: *Přehled vývoje*, s. 84.

⁸⁶ SOKA Bruntál se sídlem v Krnově, fond: Cech pekařů Krnov, inv. č. 3.

⁸⁷ *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí* (dále jen: *Ottův slovník naučný*). Praha 1892, s. 262.

Cechmistři měli pravomoc nad mistry a tovaryši ve věcech sporů. Pokud se člen cechu dopustil těžšího zločinu, spadal rozsudek pod jurisdikci soudní stolice konšelů. Krom soudní jurisdikce předsedali cechmistři cechovním schůzím, měli ve správě cechovní pokladnu, ve které byly uloženy peníze, artikule, listiny různé povahy, zápisné knihy a cechovní typář. V domě cechmistrů se také nacházela cechovní zbrojnice, která se v případě napadení města otevřela, a cechmistři veleli ozbrojenému cechu v boji.⁸⁸

V dostupných pramenech, které se týkají cechu pekařů v Krnově, jsou cechmistři označováni jako „*Zechmeister*“.⁸⁹

Hlavní cechovní schůze se konaly každého čtvrt roku. Těmto zasedáním předsedali cechmistři, kteří stanovovali pevný program. Na začátku se vybraly poplatky od každého člena, následovalo hlasité předčítání cechovních statut a jednání o přijetí nových členů, učedníků, propouštění členů a také nákup surovin a stanovení cen produktů. Shromáždění končila uzavřením cechovní pokladnice.⁹⁰

⁸⁸ *Ottův slovník naučný*, s. 262.

⁸⁹ SOKA Bruntál se sídlem v Krnově, fond: Cech pekařů Krnov, inv. č. 3.

⁹⁰ DIVIŠ, J.: *Pražské cechy*, s. 13–14.

5. Městská společnost a disciplinace v řemeslných ceších

Řemeslnický stav se koncentroval ve městech. Městská společnost nebyla homogenní společností, ve které měli všichni stejná práva a povinnosti, ale byla velice rozvinutou společností s vnitřní hierarchií. Byla sociálně poměrně soudržná, právně vysoce organizovaná a vztahově úzce provázaná.⁹¹ Městská společnost byla rozdělena do dvou skupin s vlastními právy, tedy měšťané a obyvatelé.⁹² Většina obyvatel města patřila pod městské právo, ale ne všem náležel status měšťana. Městským právem se musely řídit i osoby žijící v nájmu. Tito nájemníci mohli být zároveň čekateli na udělení měšťanského práva. Měšťanem se jedinec mohl stát, pokud splnil tři základní podmínky: výkon městské živnosti, zakoupení domu a sžití se s městskou společností náležitým sňatkem.⁹³ V mocenském postavení hrál výraznou roli majetek, jehož výše určovala, zda si člověk mohl pořídit dům ve městě a výše majetku také určovala, zda mohl dosáhnout na pozice v městské správě. Majetek tedy nebyl zásadní při snaze stát se měšťanem, přestože měl velkou roli v této snaze. Rozhodující byl majetek v případě, kdy měšťan usiloval o politickou či mocenskou pozici ve městě.⁹⁴

O politickém postavení měšťanů rozhodoval spíše původ než majetek. Sociální status a čest měšťana jednoduše neudával jen majetek, ale také skutečnost, zda byl potomkem měšťana. Kvůli tomu, že na výraznější práva ve městech dosahoval jen stále se zmenšující okruh lidí, docházelo k ustrnutí městských zřízení na konci 18. století. V souvislosti s touto problematikou ztrácela dynamiku i řemesla, přičemž cechovní zřízení výrazně určovalo hospodářský život měst.⁹⁵ Plnoprávní měšťané skládali slib věrnosti a poslušnosti radě a obci. Touto přísahou dotyčný sliboval, že své osobní zájmy podřídí potřebám měšťanské komunity. Na oplátku bylo dotyčnému umožněno využívat politických a hospodářských kolektivních

⁹¹ MILLER, Jaroslav: *Uzavřená společnost*, s. 76.

⁹² NODL, Martin: *Elity v českých a moravských pozdně středověkých městech jako badatelský a interpretační problém* (dále jen *Elity*). In: FEJTOVÁ, Olga – LEDVINKA, Václav – PEŠEK, Jiří: *Pražské městské elity středověku a raného novověku – jejich proměny, zázemí, a kulturní profil*. Praha 2004, s. 23.

⁹³ JORDÁNKOVÁ, Hana – SULITKOVÁ, Ludmila: *Předbělohorské Brno: Hospodářský potenciál města a sociální situace jeho obyvatel* (dále jen *Předbělohorské Brno*). Brno 2020, s. 68–69.

⁹⁴ HOFFMANN, F.: *Středověké město*, s. 333.

⁹⁵ DÜLMEN, R.: *Kultura a každodenní život*, s. 74.

privilegií, která nebyla dostupná pro širší obyvatelstvo obce, tedy například ucházet se o funkce ve městské samosprávě apod.⁹⁶

Městskou společnost je možno hierarchicky seřadit podle stupně podílení se na moci ve městě nebo také podle velikosti majetku. Oba tyto parametry však nemusí být dostatečné. Šlechtic bez majetku nebo chudý tovaryš se nepočítali ke spodní vrstvě obyvatel, stejně tak se bohatý řemeslník, nebo kupec nemusel počítat do ekonomicko-politické vůdčí vrstvy obce, nebo k měšťanům vůbec. Pokud byl jedinec měšťanem, mohl užívat měšťanských práv bez ohledu na výši majetku. Obraz městské společnosti je možné doplnit informací o nařízeních, která v některých městech regulovala odívání jednotlivých vrstev a skupin. Tato pravidla se týkala všech obyvatel a informovala ostatní o sociální cti jednotlivce, které měly kořeny v úřadu a tradici.⁹⁷

Obecně platí, že na nejvyšší příčce ve městech stála vůdčí politická a majetková vrstva, která zastupovala druh městské elity, tedy radní vrstvu. Tato vrstva vedla luxusní způsob života, zastávala důležité městské úřady a měla v držení většinu hospodářské a politické moci. Člen této ekonomicko-politické vůdčí vrstvy se často snažil napodobit životní styl šlechty. Vlastnil pozemkový majetek, nebo pobíral platy z venkovských statků a chodil odíván v luxusních oděvech. K této vůdčí vrstvě patřili také bohatí obchodníci, vysocí úředníci, mající výrazný podíl na vykonávání městské správy. Nebyli však majetkově, právně nebo hospodářsky odděleni od zbylého městského obyvatelstva.⁹⁸

V našich městech nejsou podle dostupných pramenů důvody k rozlišování mezi měšťany vyššího a nižšího stupně. Nicméně lze nepřímě toto dělení odvodit. Například právo k provozování dálkového obchodu nebo právo na šenkování piva a vína měl jen omezený počet měšťanů, kteří tímto nabývali vyšší právní kategorie. Plnoprávní měšťané si měli být před právem rovni, ale někteří měli právní výhody, například právě v podobě provozování šenku, které se vázalo na dům.⁹⁹ Nižší stupeň postavení v rámci skupiny měšťanů představovali obvykle řemeslníci. Výjimkou byli řemeslničtí mistři, kteří dosáhli i na nejvyšší příčky v rámci městské samosprávy. Tato vrstva byla notně diferenciovaná a od obyvatel bez měšťanských práv se zřetelně odlišovala. I řemeslnická vrstva preferovala určité městské části, ale nikdy

⁹⁶ MILLER, Jaroslav: *Uzavřená společnost*, s. 78–79.

⁹⁷ HRDLIČKA, Josef: *Měšťan* (dále jen *Měšťan*). In: BŮŽEK, V. – KRÁL, P.: *Člověk*, s. 143–145.

⁹⁸ NODL, M.: *Elity*, s. 46–49.

⁹⁹ JORDÁNKOVÁ, H. – SULITKOVÁ, L.: *Přebělohorské Brno*, s. 71.

nebyly tak uzavřené, aby se lidé z různých vrstev nemohli setkávat. Ke střední městské vrstvě se řadili menší obchodníci, někteří úředníci a učitelé. Tato vrstva obyvatel si zdaleka nemohla dovolit tak luxusní a reprezentativní život jako radní vrstva a měšťané vyšší právní kategorie, ale zpravidla byli tito obyvatelé zajištěni dostatečně, aby mohli vést počestný život. Výjimku tvořili bohatí řemeslničtí mistři, kteří museli mít dostatečně vysoký příjem.¹⁰⁰ Tato vrstva se díky měšťanskému právu mohla podílet na správním fungování města. Možný byl i sociální vzestup do měšťanské vrstvy s vyššími právy. Cestou k vzestupu mohla být svatba s dcerou měšťana vyššího stupně nebo dlouhá a věrná služba obci.¹⁰¹ Cechovní mistři byli součástí ekonomické a společenské vůdčí vrstvy obce. Obsazovali místa v městské samosprávě, čímž se uzavíralo přirozené propojení hospodářských, sociálních a politických zájmů.¹⁰²

Spodní vrstvu městské společnosti tvořili nádeníci, povozníci, nepočestní řemeslníci, tovaryši, osamocené, nemajetné vdovy, služební atp. Tito lidé nevlastnili dům, neměli žádný podíl na politické moci, žili obvykle v nájmu a vlastnili jen to nejnnutnější.¹⁰³

Raně novověká městská společnost je jiná než společnost dnešní. Aplikovat dnešní měřítko na tehdejší společnost by bylo nepřijatelné. V městské společnosti raného novověku nikdo nežil jako jedinec s individuálními právy, ale každý byl členem sociální skupiny nebo korporace. Skupiny oficiálnějšího charakteru mohl představovat dvůr panovníka, sbor konšelů, cech, farnost atp. Neoficiální skupiny představovala rodina nebo rod. Poskytovaly svým členům ochranu majetku a čest. Tyto skupiny žily vlastním životem, který byl respektován ostatními. Výrazným typem korporace byly cechy, které vytvářely vysoce organizovaná malá společenství s cechovními symboly a přísnou hierarchií.¹⁰⁴

Nepřístojné chování se v cechu a městské společnosti trestalo velmi přísně. Trestem mohlo být dokonce vyloučení ze sociální skupiny. Příkladem může být svatba s ženou nedostatečné vážnosti, přivedení obchodu k bankrotu nebo zplození nemanželského dítěte. Být součástí určité sociální skupiny nebylo jen politickým nebo sociálním závazkem, ale

¹⁰⁰ OGILVIE, S.: *The European guilds*, s. 462

¹⁰¹ JORDÁNKOVÁ, H. – SULITKOVÁ, L.: *Předbělohorské Brno*, s. 71

¹⁰² BŮŽEK, V. – KRÁL, P. – VYBÍRAL, Z.: *Člověk českého raného novověku*. In: BŮŽEK, V. – KRÁL, P.: *Člověk*, s. 34.

¹⁰³ DÜLMEN, R.: *Kultura a každodenní život*, s. 78

¹⁰⁴ BŮŽEK, V. – KRÁL, P. – VYBÍRAL, Z.: *Člověk*, s. 30–34.

představovalo to také morální nárok, který předurčoval určitý způsob života a ten musel být patrný dovnitř i navenek.¹⁰⁵

Když se zaměříme na řemeslníky, tak všichni byli vázáni řemeslnickými ctnostmi, které se tvrdě vymáhaly. Svě sebevědomí prezentovali vůči ekonomicko-politické vrstvě jako uzavřená skupina. Řemeslnický stav ale nebyl homogenní. Sociální rozdíly mezi řemesly byly značné. Všichni cechovní řemeslníci se řadili k měšťanům. V rámci cechovního stavu byla určena hierarchie řemesel, která se lišila v závislosti na důležitosti odvětví pro chod města.

Na špici této hierarchie ve většině větších měst západní Evropy stáli zlatníci a na dolní příčky byli odsouváni krejčí a ševci. Určující pro postavení v hierarchii řemesla byla jeho starobylost, majetek, a především typ provozu a kvalita práce. Čím levnější byl materiál a čím špinavější byl pracovní proces, o to menší úcty se řemeslu dostávalo. V západní Evropě byli na hranici počestnosti např. koželuhové, tkalci, lazebníci, hrnčíři. Částečně také proto, že netvořili cechovní organizace.¹⁰⁶ V českém prostředí měly velkou důležitost oděvní a textilní řemesla, které velice podporovalo např. Brno. Město z textilní výroby velice profitovalo ve formě poplatků, které od cechu soukeníků a dalších textilních řemeslníků vybíralo.¹⁰⁷ Konkrétně na Moravě je doložen cech lazebníků a ranhojičů v Opavě.¹⁰⁸ Tento cech se dá zařadit do skupiny cechů, které poskytují služby. Dále jsou doloženy i cechy hrnčířů např. v Krnově a Opavě.¹⁰⁹ Pokud bylo řemeslníkům těchto oborů dovoleno sdružovat se v cechu, lze z toho usoudit, že i tato řemesla se v našem prostředí dala považovat za počestná.¹¹⁰

K prezentaci stavovského vědomí sloužil řemeslníkovi i oděv, ve kterém vycházel na ulici, do kostela nebo průvodu. Na veřejných místech se prezentoval jako člen cechu, jehož počestnost měla být vidět na první pohled. Přes vysoké pracovní vytížení hrály v životě řemeslníka významnou roli oslavy a družnost, které byly spojovány s vybranými patrony. Největší význam měly městské průvody, při kterých se prezentoval celý cech.

Pro řemeslnický stav byla typická přísná morálka, která měla kořeny nejen v náboženských tradicích, ale tvořila i základ jejich práce a stavovského vědomí. Morálka měla

¹⁰⁵ STUART, K.: *Defiled Trades*, s. 13–14.

¹⁰⁶ DÜLMEN, R.: *Kultura a každodenní život*, s. 93.

¹⁰⁷ JORDÁNKOVÁ, H. – SULITKOVÁ, L.: *Předbělohorské Brno*, s. 80–81.

¹⁰⁸ ZA v Opavě, fond: Cech ranhojičů, lazebníků Opava.

¹⁰⁹ SOkA Bruntál se sídlem v Krnově, fond: Cech hrnčířů Krnov. ZA v Opavě, fond: Cech hrnčířů Opava.

¹¹⁰ SMRŽ, J.: *Cechy v pražských městech*, s. 195.

ve stavovské společnosti rozumový základ. Sloužila také k vymezení se proti jiným živnostníkům a k vyřazení škodlivé konkurence. Od řemeslníků se vyžadovalo nejen chování, které bylo přiměřené jejich stavu, ale také řádný a doložitelný manželský původ. Cechovní mistr měl žít v přísné mravopočestnosti, byl zodpovědný za sexuální zdrženlivost svých tovaryšů a sluhů. Všichni cechovní řemeslníci museli dbát na své sociální chování a vyhýbat se nepoctivým řemeslníkům (hlavně pohodným a katům). Uchazeč o řemeslo nesměl pocházet ze společnosti muzikantů, kejklířů, prostitutek, metařů, soudních sluhů, koželuhů, pláteníků, lazebníků a také nesměl být ocejhován.¹¹¹ Každý člen cechovního zřízení byl podřízen přísné morální a sociální kontrole.¹¹²

Počestnost každého řemeslníka neexistovala nezávisle na jeho osobní zbožnosti a náboženském smýšlení. Lidé si všímali jeho návštěvnosti kostela; nízká účast na bohoslužbách mohla uškodit jeho obchodu. Řemeslníci měli být pokřtěni, církevně oddáni a křesťansky pohřbeni.¹¹³ Řemeslníci měli vlastní oltáře, přispívali církvi a nechávali si za to veřejně prokazovat čest. Tento zvyk ustává až v 18. století.¹¹⁴

Řemeslníci mohli svůj život utvářet, jak předepisovalo společenství domu a cech, ale rámec musela potvrdit městská vrchnost. Ta měla zájem na životě řemeslníků, který měl být přiměřený jejich stavu, stejně jako na dostatečném zajištění potřeb města. Přes veškerou autonomii, kterou měl cech k dispozici, nesměl ve svých strukturách sám nic měnit bez souhlasu vrchnosti.¹¹⁵ Řemeslníci se podíleli na politických rozhodnutích ve městě, ale městský magistrát nemusel vždy akceptovat jejich požadavky. Cechu šlo vždy přednostně o zajištění monopolu a vyřazení konkurence.¹¹⁶

Sociální stav vytvářel společenství, které se neskládalo z jedinců se stejnými právy. Politická a sociální práva měl jedinec na základě příslušnosti k určitému stavu, který si nemohl zvolit. Jedinec byl svázán se svým původem a možnostmi, které mu poskytl jeho dům a rodina. Šlechtic se nemohl stát sedlákem a stejně tak sedlák se nemohl stát řemeslníkem. Sociální status jedince závisel na několika faktorech. Významný byl v této otázce majetek, ale jeho hromadění nebylo prioritou, nýbrž sloužil k realizaci a zachování určitého životního stylu. Šlechtic, který

¹¹¹ DÜLMEN, R.: *Kultura a každodenní život*, s. 102.

¹¹² STUART, K.: *Defiled Trades*, s. 16–18.

¹¹³ OGILVIE, S.: *The European guilds*, s. 164.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 672.

¹¹⁵ DÜLMEN, R.: *Kultura a každodenní život*, s. 99–101

¹¹⁶ OGILVIE, S., *The European guilds*, s. 65.

nevlastnil zámek a nepořádal vyjížděky, nemohl být považován za šlechtice. Řemeslník, který neměl vlastní dílnu, nemohl nabízet své zboží na trhu, nebo nedal-li dceři dostatečné věno, nemohl být v řemeslnické komunitě považován za řemeslníka. Život, který musely vyšší stavy vést, byl velice nákladný. V majetku ale nespočívala dobrá pověst nebo možnost sociálního vzestupu.¹¹⁷

Městská společnost byla sociálně, kulturně a majetkově široce rozvětvena. Navíc byla podle dochovaných pramenů častá sociální mobilita. Změna společenského statusu mohla být způsobena úspěchy či neúspěchy v kariéře, výhodnými sňatky atp. Tyto změny byly ovlivňovány řadou těžce popsatelných okolností. Vliv na sociální zařazení jedince do struktur městské pospolitosti mohly mít i náhodné jevy, jako jsou vlny ekonomických konjunktur, které nemohlo obyvatelstvo nijak ovlivňovat. Dále působila na pestrost sociálních vrstev geografická mobilita měšťanů. Díky této mobilitě jednotlivá města přicházela o, nebo získávala lidský potenciál. K mobilním vrstvám obyvatelstva se řadili zdatní obchodníci, kvalifikovaní řemeslníci, ale také lidé na okraji společnosti nebo kriminální živly. Tyto migrace ovlivňovaly také profesní skladbu obcí, kulturní úroveň a každodennost. Dá se tedy říct, že česká a moravská města byla do značné míry otevřenou společností se zajímavou dynamikou vnitřního života.¹¹⁸ Jednotlivá společenství a korporace vznikající v městské společnosti své členy chránily před sociálním sestupem. Typickým příkladem jsem řemeslnické cechy, které svým členům v těžkých dobách poskytovaly podporu.¹¹⁹

Sociální status závisel stejným dílem i na provozované činnosti. Vyšší vážnosti se těšily činnosti duševní než manuální. Městský úředník byl ve společnosti postaven výše než řemeslník a duchovní svým postavením převyšoval obchodníka. Popravčí, který vydělával více než řemeslnický mistr, byl postaven na spodní příčku společenské hierarchie.¹²⁰ K posouzení nepoctivosti či poctivosti se musí přistupovat individuálně. Nepočetnost nebyla vrozená, přestože původ a rodina hrály určitou roli. Záleželo na projevu a chování jedince a také na posouzení profesních a sociálních společenství. Kupříkladu v roce 1699 prohlásil císař Leopold

¹¹⁷ STUART, K.: *Defiled Trades*, s. 225–228.

¹¹⁸ HLAVÁČEK, Petr – HRDLIČKA, Josef – VYBÍRAL, Zdeněk: *Města a měšťané* (dále jen: *Města a měšťané*). In. BŮŽEK, Václav a kol. *Společnost českých zemí v raném novověku*. Praha 2010, s. 129–130. MILLER, J.: *Uzavřená společnost*, s. 52–68.

¹¹⁹ BŮŽEK, V. – KRÁL, P. – VYBÍRAL, Z.: *Člověk*, s. 34.

¹²⁰ DÜLMEN, R.: *Kultura a každodenní život*, s. 176–177.

I. řezníky za počestné a bezúhonné, aby mohli zastávat úřady jako všichni ostatní počestní měšťané.¹²¹

Podstatnou roli pro sociální status hrálo veřejné vystupování. Od dotyčného se na veřejnosti očekávalo chování odpovídající jeho stavu. Jednalo se o prezentaci na veřejně přístupných místech, jako jsou náměstí, kostely, hospody atp. Kvůli tomu vznikala snaha o vytváření a prosazování norem chování v těchto prostorech, která měla v té době sociální charakter.¹²² Největší váhu na chování kladli měšťané a městskou vůdčí ekonomicko-politickou vrstvu. Všichni ale byli vázáni stavovskými pravidly. V souladu s rolí, která vyplývala z příslušnosti ke stavu a korporaci, musel jedinec zastávat čestné úřady, ať už z toho měl finanční zisk nebo ne. Nikdo nesměl narušovat veřejný pořádek a kazit pověst obce.¹²³ Řemeslník nesměl provádět podvodné obchody, a tím poškozovat pověst celého cechu.¹²⁴ Současně byl vyžadován patřičný oděv, aby mohla být jednoduše rozpoznatelná příslušnost ke stavu. Stejně jako příslušné odívání bylo vyžadováno, aby cech pořádal slavnosti, které sloužily jako ukázka majetku a reprezentace. Pokud by cech nepořádal slavnosti, mohl být vystaven kritice a pomluvám, které mohly řemeslo poškodit na pověsti i financích. Nároky na počestné chování se dají klasifikovat jako morální požadavky, ekonomická činnost a správný politický postoj. Čím více jednatel plnil tyto nároky, tím vyšší byla jeho čest. Radní vrstva a cechovní řemeslníci mohli hodně ztratit, proto byla na místě přísná sebekontrola. V případě cechu zastupovaly tento kontrolní prvek cechovní schůze. Jedinec musel svému stavu odpovídat nejen veřejně, ale také osobně v soukromí. Každé porušení pravidel se přísně trestalo. Udržet si svůj stav bylo velice náročné.¹²⁵

Ochrana cti byla pro každého člena radní vrstvy a měšťanů na prvním místě. Spory o čest patřily k nejčastějším trestným činům ve společnosti. Obzvláště citliví v této otázce byli řemeslníci. Nejmenší újma na cti mohla poškodit pověst řemesla. Rivalita a spor o čest mohl probíhat jen mezi sobě rovnými. Řemeslník nemohl vyprovokovat patricije ani nádeníka. Urážka od jedince níže postaveného ve společnosti se nemohla dotknout výše postaveného. Naopak výše postavený člověk byl povinen na urážku nereagovat, tím by svou vlastní čest

¹²¹ DÜLMEN, R.: *Bezectní lidé: O katech, děvkách a mlynářích*. Praha 2003, s. 21–27.

¹²² HLAVÁČEK, P. – HRDLIČKA, J. – VYBÍRAL, Z.: *Města a měšťané*, s. 358–359.

¹²³ ČECHURA, Jaroslav: *Kriminalita a každodennost v raném novověku: jižní Čechy 1650-1770*. Praha 2008, s. 268–270.

¹²⁴ STUART, K.: *Defiled Trades*, s. 71.

¹²⁵ DÜLMEN, R.: *Kultura a každodenní život*, s. 178–179.

poškodil. Souboje a urážky na cti nenarušovaly veřejný pořádek, ale naopak stabilizovaly stavovské uspořádání. Veřejně vyslovené urážky se často řešily omluvou a peněžitým trestem.¹²⁶ V případě urážky bylo pro řemeslníka navrácení cti životně důležité, protože cechy tolerovaly jen bezúhonné řemeslníky a dílnu mohly postihnout materiální škody.

Rvačka byla dalším způsobem, jak napadnout čest druhého. V tomto případě se na čest útočilo nejen verbálně, ale také fyzicky. Šlo také o násilný způsob, jak znovu nabýt cti, kdy dotyčný vyzval svého protivníka, aby se odebral před dům. Při zraněních, nebo dokonce zabití během rvačky, musel soud provinilce trestat formou peněžitých pokut nebo vyhnáním ze země. Veřejný pořádek tak byl chráněn před násilím ze strany vzájemně zneprátelených rodin.¹²⁷

Řemeslo bylo také uzavřeno pro nepočetné lidi, mezi které se počítali žebráci, vaganti, šumaři, podomní obchodníci atp. a jejich děti. Typické pro tyto jedince bylo, že neměli stálé bydliště a byli neustále podezříváni z podvodů. Cechy se těmito lidem a jejich potomkům vyhýbaly a distancovaly se od nich. Tito kočovní lidé byli vrchností považováni za kriminální živly a na rozdíl od usedlých nepočetných řemeslníků nepožívali žádné právní ochrany ze strany vrchnosti.¹²⁸

Tolerováno nebylo ani opilství a hazardní hry. V holdování alkoholu a hazardním hrám byl viděn zdroj všech svárů, které mohly vyústit až v násilí.¹²⁹ Místem k provozování těchto aktivit byla hospoda. Krčmy byly prostorem, kde docházelo ke konfliktům. K nim napomáhala nejen určitá forma hospodské komunikace, ale také alkohol samotný. Nebezpečnost hospod pro veřejný pořádek si uvědomovalo i vedení měst, které mohlo vydávat psané normy, skrze které se snažilo regulovat chování v těchto podnicích nebo konzumaci alkoholu. Nicméně hospoda sloužila také jako místo ke sdružování, zábavě, navazování a zprostředkování kontaktů a informací, byla místem společenských vztahů i politických a obchodních jednání. Hospody byly v raném novověku vnímány jako mužský prostor, přestože se v nich pohybovaly i ženy, ať už hospodské, děvečky nebo prostitutky.¹³⁰ Zajímavou je otázka, zda byly prostitutky

¹²⁶ KREUZ, Petr: *Urážka na cti v praxi komorního soudu Království českého a městského soudu Starého města pražského v první polovině 16. století*. In: BOROVSÝ, Tomáš – JANIŠ, Dalibor – MALANÍKOVÁ Michaela: *Spory o čest ve středověku a raném novověku*. Brno 2010, s. 132–134.

¹²⁷ DÜLMEN, R.: *Kultura a každodenní život*, s. 194–195.

¹²⁸ STUART, K.: *Defiled Trades*, s. 89–90.

¹²⁹ DÜLMEN, R.: *Kultura a každodenní život*, s. 230.

¹³⁰ HLAVÁČEK, P., HRDLIČKA, J. a VYBÍRAL, Z.: *Města a měšťané*, s. 364.

tolerovány i v cechovních hospodách, nebo jim byly vyhrazeny jen podniky určitého charakteru.

Obecně byly cechy pod přísným dohledem vedení města a veřejnosti. S vyšší přísností byly kontrolovány, hlavně ze strany vedení města, ty cechy, které byly životně důležité pro chod města a zajištění pořádku. Generálně se za tyto cechy dají označit řezníci, pekaři a jim příbuzná řemesla.¹³¹ Cech byl pod dohledem v kostele, který se nejpozději v 18. století stal veřejným místem disciplinace ve městech. Svou účastí na mších, zpovědích, přijímáních a procesích ukazovaly cechy svou svědomitou příslušnost k víře. Cech byl kontrolován, ale sám prováděl i disciplinační kontrolu svých členů. Korporace vyžadovaly po svých členech slušné chování na veřejnosti a cechovních schůzích.¹³² Dalšími prostředky pro disciplinaci bylo odívání, kdy byly určité materiály a barvy vyhrazeny jen pro určité skupiny obyvatel, čímž se veřejně odlišovaly sociální skupiny ve městě.¹³³

¹³¹ TODOROV, Marek: *Pekařský cech v Kroměříži v 2. polovině 18. století*. Brno 2018, s. 58. (nepublikovaná magisterská diplomová práce)

¹³² SOBEK, David: *Cechovní a živnostenské korporace na Moravě: Kroměříž v letech 1500–1914*. Olomouc 2021, s. 93. (nepublikovaná rigorózní práce)

¹³³ RICHARDSON, Gary: *Craft Guild and Christianity in Late-Medieval England: A Rational-Choice Analysis*. *Rational and Society*, 17, 2005, s. 166–167.

6. Cechy v Krnově se zaměřením na cech pekařský

Město Krnov bylo už od středověku relativně významným nadregionálním centrem řemeslné výroby a obchodu. Město mělo nevýhodnou pozici pro dálkový obchod, ale jeho územím vedly obchodní stezky z Opavy směrem na Ratiboř. Nejvýznamnějšími obory byly, stejně jako ve vyvinutějších lokalitách na moravsko-slezské hranici počítaje Opavou, cechovní odvětví potravinářské a textilní.

Nejzásadnější bylo pro město a jeho obyvatele propinační právo, které měšťany opravňovalo k vaření a šenkování piva. Toto právo náleželo 164 měšťanům, kteří vlastnili nemovitost opatřenou tímto privilegiem. Tyto nemovitosti byly rozděleny vnitřním systémem podle počtu pivních várek, které se v nemovitostech mohly uvařit.¹³⁴

Během 16. století, a hlavně poté co se Krnov stal rezidenčním městem rodu Hohenzollernů, se kterým přišel hojný dvůr, který byl soustavným odběratelem části produktů vytvořených místními řemeslnými cechy, došlo ke zvýšení počtu cechů, a hlavně zvýšení specializací. S ohledem na přítomnost knížecího dvora lze předpokládat, že se řemesla přítomná ve městě dobře rozvíjela. Počet stabilních cechů stoupal a získaly nenahraditelný charakter ekonomický, sociální a také ochranný.¹³⁵ Díky nejstarší městské knize z roku 1520 víme, že v roce 1564 bylo v Krnově 27 cechmistrů. Během dalších tří let jejich počet stoupl na 32. Toto množství se ustálilo a uvádí se i v dalším desetiletí.¹³⁶ Tyto soupisy, ale neuvádějí obory či zaměření cechů. Z dalších zdrojů je známo, že v roce 1566 bylo v Krnově přítomno 16 cechů, z nichž nejstarší byli pekaři, koželuzi, rybáři a obuvníci. Vznik nových cechů s sebou přinášel rostoucí specializaci potravinářských oborů. Z cechu pekařského se během 16. století oddělil cech perníkářů.

V rostoucím městě měl významnou pozici i cech řezníků. V pramenech 16. století není cech řezníků zmíněn, ale roku 1523 v záznamech o nově přijatých občanech se objevuje jeden řezník.

¹³⁴ BAKALA, J.: *Příspěvek o vývoji...*, s. 301-326

¹³⁵ MICHL-BERNARD, A. – KORBELÁŘOVÁ, I.: *Krnov za vlády Hohenzollernů*. In: BŘÍZA, S. a kol.: *Krnov*, s. 38.

¹³⁶ SOkA Bruntál se sídlem v Krnově, fond: AMK, inv. č. 35, fol. 125–130.

To naznačuje vnímání významu této profese pro město. Řeznické řemeslo bylo vnímáno jako problematická profese, která ale byla velice výnosná.¹³⁷

6.1. Analýza knihy učňů a trestů cechu pekařského

Jedním ze stěžejních pramenů, které jsem používal při svém bádání, je Kniha učňů a trestů, proto je na místě její analýza.¹³⁸ Časový rozsah pramene je možno stanovit od roku 1715 až do roku 1790, kdy nám dostupné záznamy částečně poodkrývají fungování pekařského cechu v Krnově.

Knihu je možno rozdělit do tří částí. První část, která se rozkládá na 134 stranách, obsahuje zápisy o přijímání učňů k jednotlivým mistrům a jejich následném propuštění z učení. Druhá část je rozložena na šesti stranách, na kterých se nachází 15 zápisů o trestech. Třetí a poslední částí je abecední rejstřík učňů, kteří byli přijati do učení. Za tímto rejstříkem se nachází seznam mistrů, který pravděpodobně odpovídá časovému rozsahu knihy (viz. Příloha této práce). V této podkapitole se budu věnovat první části knihy. Druhé části se pak budu podrobně věnovat v následující podkapitole.

První část knihy se věnuje přijímání učňů do učení k jednotlivým mistrům. Časový rozsah je určen podle dostupných zápisů. První zápis pochází ze dne 28. dubna 1723, kdy se nejedná o záznam přijetí do učení. Obsahem zápisu je poučení, týkající se práv mistrovských synů a dcer. První zápis o přijetí do učení je ze dne 24. srpna 1715, kdy byl přijat Franciscus Ignatii do učení k mistru jménem Gottfried Cranß Süchlen. Franciscus Ignatii se zavázal k učení na 4 roky a zaplatil vstupní poplatek 2 toлары.¹³⁹ Poslední záznam v této části knihy pochází ze dne 21. května 1790. Ten den byl z učení propuštěn Johann Heider von Olbersdorf, který se dobře učil 4 roky u mistra Frantze Krockera. Učeň zaplatil za ukončení 3 toлары.¹⁴⁰

Záznamy v první části knihy jsou psány stejným nebo podobným způsobem a za 75 let se jejich forma prakticky nezměnila. Na začátku zápisu je latinsky zapsáno konkrétní datum. Zápis dále pokračuje žádostí od mistra pekařského řemesla, týkající se přijetí nebo ukončení učení jednotlivých učňů, kteří jsou jmenovitě zmíněni, občas je uvedeno i místo jejich pobytu. Žádost nemusel cechu předkládat jen mistr sám, jsou zaznamenány případy, kdy žádost podaly

¹³⁷ MICHL-BERNARD, A. – KORBELÁŘOVÁ, I.: *Krnov za vlády Hohenzollernů*. In: BŘÍZA, S. a kol.: Krnov, s. 38.

¹³⁸ SOkA Bruntál se sídlem v Krnově, fond: Cech pekařů Krnov, inv. č. 3.

¹³⁹ Tamtéž, první část, datum: 24. srpna 1715.

¹⁴⁰ Tamtéž, první část, datum: 21. května 1790.

osoby, které nenáležely k cechu, ale byly v doprovodu mistra. Tyto osoby jsou zmíněny v několika případech, jsou to vždy muži a jsou oslovováni jako *herr*. Záznamy jsou psány v němčině, tedy krom uvedení data příslušného dne a roku, který je psán latinsky. Dále pokračuje jádro zápisu zmíněním finančního obnosu, který musel učeň složit při vstupu a odchodu z učení. Zápis je zakončen větou *Der Zeit Zechmeister*, pod kterou jsou zapsáni dva tehdejší cechmistry, jejichž počet se také nemění. Toto je neměnné jádro každého zápisu, který se v první části pramene nachází. Postupem doby byly přidávány další informace, které bylo nutno zaznamenat nejspíše v závislosti na proměně vnitřních cechovních stanov. První informací, která k záznamům přibyla, je zaznamenání tzv. *Bürgegen* neboli ručitelů. Poprvé se tato informace objevuje v zápise ze dne 30. října 1718, kdy mistr Anthon Ziemmerman požádal shromážděné mistry o dovolení, aby mohl přijmout svého syna Johanna Anthona Ziemmermana do učení. Ručiteli tehdy byly Martin Zeimмерman a Johann Wentzel Petzolt.¹⁴¹ Ručitelé se zaručovali za dobré a poctivé chování a práci učňů při přijetí a odchodu z učení. Obvykle byli ručitelé dva. Ve většině případů se jednalo o mistry cechu, cechmistry, otce dotyčných uchazečů o učení nebo jejich příbuzné.

Druhou nově přibylou informací je tzv. *Lehrgeld* neboli školné. Poprvé se objevuje v záznamu ze dne 8. května 1755, kdy byl přijat k učení Frantz Krocker, který byl synem mistra. Školné bylo stanoveno na 20 tolarů.¹⁴² Další příklad školného se objevil až v roce 1766, kdy byl dne 2. června přijat Joseph Höcker, syn Ignatze Höckera. Jeho školné bylo stanoveno na 12 tolarů,¹⁴³ potom už bylo školné běžné. Výše školného byla proměnlivá a nelze jasně určit, čím byla jeho výše určována. Jeho výše průměrně činila 12 nebo 20 tolarů. Výše nesouvisela s tím, zda byl uchazeč synem mistra nebo měšťana, a nelze tedy určit, v jakých případech nebo z jakých důvodů bylo stanoveno vyšší školné. V jednom případě jeho výše činila dokonce 40 tolarů, což byl případ Antona Kromera ze dne 22. srpna 1781, který byl synem mistra Antona Kromera.¹⁴⁴

Ze zápisů lze určit i délku cechmistrovského úřadu, který zvolení mistři zastávali. Na konci zápisu je řádkem oddělená věta *Der Zeit Zechmeister*, která odkazuje na dva úřadující cechmistry. Délku úřadu jsem určil na základě roku, ze kterého záznam pochází a sledoval změny jmen v časovém období. Celkem se za 75 zaznamenaných let vystříдалo 19 dvojic

¹⁴¹ Tamtéž, první část, datum: 30. října 1718.

¹⁴² Tamtéž, první část, datum: 8. května 1755.

¹⁴³ Tamtéž, první část, datum: 2. června 1766.

¹⁴⁴ Tamtéž, první část, datum: 22. srpna 1781.

cechmistrů. Průměrem vychází, že délka cechmistrovského úřadu činila zaokrouhleně 4 roky. Tento údaj je nepřesný, protože případ cechmistrů Frantze Krockera a Lorentze Böhma ukazuje, že tito dva zastávali svůj úřad jen po dobu 1 roku v roce 1777. Na druhou stranu je zde i případ cechmistrů jménem Anton Francke a Ignatz Weisner, kteří svůj úřad zastávali po dobu 10 let v letech 1742–1752. Vzhledem k proměnlivosti délky zastávané funkce je možné, že se konaly každoroční volby cechmistrů a záleželo jen na práci a popularitě mistrů, aby si post cechmistra udrželi. Ze zkoumaných záznamů se dá také soudit, že mistři mohli být voleni individuálně, protože se jména mistrů opakují v souvislosti s jiným mistrem, se kterým tvořili dvojici cechmistrů. Nejlepším příkladem je mistr Anton Francke, který tvořil dvojici s Johannem Frantzem Marawske, Ignatzem Weisnerem a Ignatzem Sontagem v letech 1739–1758. Anton Francke tedy zastával cechmistrovskou funkci celých 18 let. Funkci zastávali často lidé, kteří ji už zastávali v minulých letech. Údaje mohou naznačovat, že kapacita cechu byla naplněna a mnoho nových mistrů již nebylo přijímáno, protože se ve funkci cechmistra za zaznamenaných 75 let vystřídal pouze 24 mistrů.

Záznamy mohou vypovídat o tom, kolik učňů mistr přijal do učení. Celkově kniha zaznamenává 127 přijatých učňů za 75 let. Jsou zde i záznamy o ukončení učení, jejich počet je 31. Tato skutečnost může poukazovat na nepřesně zaznamenávanou agendu cechu, nebo je možné, že učni během doby svého učení zemřeli nebo odešli jinam. Pokud chceme posuzovat záznamy tímto způsobem, tak musíme vzít v potaz i knihu učňů a mistrů, která zaznamenává časové období 1788–1883.¹⁴⁵ V rámci zkoumaného časového rozsahu bereme v potaz jen roky 1788–1790. Výčet záznamů z tohoto časového období činí 3. Záznamy jsou psány stejným způsobem a neodlišují se od výše zkoumaných záznamů. Tyto 3 záznamy vypovídají o přijetí 3 učňů do učení.¹⁴⁶

Průměrně přijal mistr 2 učně. Průměrné hodnoty, ale o skutečnosti příliš nevypovídají. Často je zaznamenáno přijetí jen 1 učně k mistrovi, ale také přijetí 3 učňů je časté. Nejvíce učňů přijal mistr Christian Hansthel, který dle záznamů přijal do učení 7 osob, z nichž 5 byli jeho synové a zbylí 2 byli synové jeho zemřelého bratra. Tento a jemu podobné další případy dokládají udržování cechovní a řemeslné tradice v rámci rodiny. Záznamy také dokládají, že pekařský cech v Krnově měl během 75 zaznamenaných let 74 mistrů. U tří z nich se mi podařilo

¹⁴⁵ SOkA Bruntál se sídlem v Krnově, fond: Cech pekařů Krnov, inv. č. 4.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 2.

zmapovat jejich nástup do učení, kolik přijali učňů a délku zastávání cechmistrovské funkce. Jedná se o Ignatze Sontaga, Josepha Langerera juniora a Frantze Krockera.

Ignatz Sontag nastoupil do učení v roce 1725 k mistru jménem Johann Daniel Moraske junior. Délka jeho učení není známa, protože chybí záznam o ukončení učení. V roce 1761 přijal své první učně, jednalo se o jeho dva syny Frantze a Ignatze. Ignatz Sontag zastával v cechu pozici cechmistra v letech 1753–1763. Cech mu svěřil dvě funkční období. První v letech 1753–1758, kdy spravoval cech spolu s cechmistrem Antonem Francke, který byl cechmistrem od roku 1739, a toto bylo jeho poslední období ve funkci cechmistra. Druhé a poslední funkční období Ignatze Sontaga bylo v letech 1758–1763 a vykonával funkci spolu s Ignatzem Ortmanem, který tento úřad zastával jen v tomto období.

Joseph Langer junior nastoupil do učení v roce 1760 ke svému otci Josephu Langerovi, délka jeho učení není známa. Přijal celkem 4 učně: Benedicta Melgera (1781–1782), Libora Billicha (1783–1785), Josepha Langerera (1785–1788), Johanna Polkeho (1788). Zastával také funkci cechmistra ve třech obdobích. První období v letech 1781–1782 spolu s cechmistrem Josephem Franckem. Druhé období v letech 1782–1786 s Frantzem Ludwigem. Třetí období vykonával od 1789, tímto rokem končí analyzovaná kniha, ale je pravděpodobné, že zastával funkci cechmistra i následující roky. Ve svém třetím období spravoval cech spolu s Josephem Müllerem.

Frantz Krocker nastoupil do učení v roce 1755 a učení ukončil v roce 1757. Přijal celkem 3 učně: Frantze Krockera (1782–1785), Carla Frantze Butscheka von Milostowitz (1785–1787), Johanna Heidera von Olbersdorf (1781–1790). Zastával tři funkční období cechmistra. První v roce 1777 s Lorentzem Böhmem. Druhé období v letech 1777–1780 spolu s Frantzem Ludwigem. Ve třetím období mezi lety 1787–1789 spravoval cech s Bartholomeem Krafkem.

Ze záznamů je možné usoudit, že krnovský cech pekařů nepůsobil jen v Krnově. V záznamech jsou zmiňováni i mistři, kteří nepracují v Krnově, ale i v jiných místech. V knize trestů jsou zmiňováni mistři z *Tropplowitz*¹⁴⁷, *Bennisch*¹⁴⁸ a *Olbersdorf*¹⁴⁹. Je tedy

¹⁴⁷ Opavice. In: TUREK, Adolf – KRAVAR, Zdeněk: *Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy* (dále jen *Místopisný rejstřík*). Opava 2004, s. 442.

¹⁴⁸ Horní Benešov. In: Tamtéž, s. 179.

¹⁴⁹ Město Albrechtice. In: Tamtéž, s. 368.

pravděpodobné, že cech měl na starosti i přilehlé obce, ve kterých byly pravděpodobně provozovány pekárny pod vedením mistrů a jejich učedníků.

Každý učedník musel při vstupu do učení zaplatit vstupní poplatek ve výši okolo 2 tolarů a 20 grošů.¹⁵⁰ Tato částka může být použita jako srovnání s pokutami, o kterých bude následující podkapitola.

6.2. Disciplinace v krnovském cechu pekařů

Ke zkoumání této stěžejní otázky v mé bakalářské práci jsem použil krnovské cechovní artikule, knihu učňů a trestů a list, který se týká podmínek pronájmu pekařství, obsahující poučení, jak nakládat s dlužníky.

Cechovní artikule pocházejí z roku 1630, což spadá do období, které není přímo předmětem bádání této práce, ale z důvodu, že se nezachovala jiná statuta, jsem použil tato. Listina je napsána v němčině na pergamenu a byla potvrzena přivěšenou pečetí na pergamenovém proužku. Sepsána byla 12. září 1630 a jedná se o rozmnožení artikulí z roku 1371. Tato skutečnost dokládá dlouhodobé používání statut, je tedy relevantní vycházet v této práci ze statut, které jsou ze 17. století, přestože je těžiště práce až v 18. století.¹⁵¹

Artikule pekařského cechu v Krnově se zaměřují na fungování cechu, povinnosti mistrů a tovaryšů a také na tresty, které hrozí za porušení pravidel. Analyzovaná statuta určují hierarchii v cechu. Rozdělují cech na cechmistry, mistry, tovaryše a učedníky. Pravidla stanovují, že učedníci jsou na nejnižší příčce hierarchie cechu a jsou poslušni všem stupňům nad nimi (včetně tovaryšů). Toto pravidlo se uplatňuje i v dalších stupních hierarchie. Na nejvyšším stupni jsou cechmistři, jejichž počet byl stanoven na dva. Tento předpis odpovídá praxi, jak byla popsána v předchozí kapitole. Dále se ve statutech píše, že mladší je poslušen staršímu ve svém stupni cechovní hierarchie. Toto nařízení je nejasně napsáno a dá se vyložit dvěma způsoby. První je podle věku dotyčného a druhý způsob je podle doby strávené v příslušném stupni cechovní hierarchie. Pokud by někdo porušil tento řád, hrozil mu dokonce trest vyloučení z cechu.

Dalším bodem statut je vstup do cechu a povýšení do stavu mistra. Chce-li dotyčný vstoupit do učení k mistrovi, musí složit 2 slezské toлары mistrovi a ten stejný obnos musí složit do

¹⁵⁰ SOkA Bruntál se sídlem v Krnově, fond: Cech pekařů Krnov, inv. č. 3.

¹⁵¹ Tamtéž, inv. č. 1.

cechovní truhly. O této částce víme, že byla složena do cechovní truhly, protože je informace součástí záznamů. O platbě mistrovi nejsou ve zkoumané knize záznamy, je možné, že tento předpis byl upraven v novějších statutech, která se nedochovala. Příslušný obnos je velice vysoký, což může naznačovat, že pekařský cech v Krnově byl už velice rozsáhlý a nepřál si do svých řad přijímat mnoho nových členů. Kromě peněžního obnosu musel uchazeč prokázat čestný původ, tedy že je manželského původu, koupit mistrovi jeden korbel piva a zavázat se k učení na dva roky.

Zvláštní kategorií v cechovní hierarchii měly vdovy po mistrech. Vdovy měly po svých manželech vést dílnu svobodně a bez překážek. Využívaly některých výhod, které měli jejich zesnulí manželé, a musely se řídit cechovními statuty, přestože neměly obřadní funkce v rámci organizace. Dále se pak měly chovat, jak se na ovdovělou ženu sluší. Ještě jako manželky byly součástí cechovního řádu a pak jako vdovy nahrazovaly své zesnulé muže na jejich místech, přestože neskládaly cechovní slib a nemusely procházet jednotlivými stupni učení. V krnovských statutech je zmíněno, že se vdova musela znovu vdát do jednoho roku od úmrtí svého manžela. Pokud se manželka mistra stala vdovou, znovu se pak v krátkém čase vdala, protože to bylo nařízeno artikulemi. Lze předpokládat, že čas, kdy byla žena vdovou, byl reálně mnohem kratší, protože svatbou tovaryš získal jednodušší přístup na mistrovský post.¹⁵² Po smrti manžela měla vdova dvě možnosti: vdát se, nebo žít jako vdova. Vdovy měly určitou formu právní nezávislosti, mohly uzavírat smlouvy a nabývat nemovitosti bez opatrovníka nebo právního zástupce. Vdovám bylo umožněno nakládat se svým majetkem a samostatně podnikat. Opatrovník byl vdovám přidělován jen tehdy, pokud se příbuzní nebo korporace obávali, že dědicové již nebudou moci majetek využívat, nebo by nezůstal zachován. Vdovy se běžně znovu vdávaly, ale byly i případy, kdy vdovy dožily samy. Tím by vdovy po mistrech nejspíše přišly o živobytí a ocitly se na okraji městské společnosti.¹⁵³

Pokud chtěl tovaryš postoupit do stavu mistra, musel podle statut předložit svůj výuční list, doložit čestný původ a upéct chleba podle zadání starších mistrů a cechmistrů. Pokud všechny podmínky splnil, byl povinen složit do cechovní truhly šest slezských zlatých a dvě libry vosku. Dále pak musel ostatní mistry pohostit bečkou piva a nejspíše i dalším občerstvením. Opět je poplatek stanovený za povýšení velice vysoký, a když se k tomu přičtou

¹⁵² Tamtéž.

¹⁵³ BORSE, Melanie: *Geschlechterbeziehungen in der Autobiographie des Burkhard Zink*. Graz 2018, s. 61–62. (nepublikovaná magisterská diplomová práce)

i náklady spojené s pohoštěním pro starší mistry a cechmistry, lze předpokládat, že i samotný mistrovský stupeň byl kapacitně naplněný a uzavřený.¹⁵⁴

Tyto poplatky nejspíše cech stanovil proto, aby zabránil zvýšení početního stavu mistrů, se kterými rostl i počet řemeslných dílen. Pokud by došlo k velkému nárůstu dílen, snižoval by se peněžní zisk každého mistra. Mistři by pak nedokázali zajistit svou domácnost a také by klesla životní úroveň, kterou od nich očekávala společnost a společenské konvence. Pekařské řemeslo bylo životně důležité pro každé město a musel se udržovat standard váženosti tohoto řemesla. Přísně se dodržovala pravidla pro vstup do cechu, kterými bylo prokázání původu z poctivého lože a zaplacení vstupního poplatku. Cechy si také bedlivě střežily práva mílového a cechovního přímusu. Všechny tyto nástroje dopomáhaly k peněžnímu zisku pro mistry a tovaryše. Finanční zdroje byly důležité pro udržení vyžadované životní úrovně a tím počestnosti řemesla.¹⁵⁵

Důležitost pekařského cechu pro život města Krnova potvrzuje i nařízení, aby pekařští mistři měli dostatek jakéhokoli chleba. Pokud by mistr neměl dostatek pečiva, tak měl složit jeden slezský zlatý do obecní truhlice za každý den, kdy bude mít ve své pekárně nedostatek chleba.¹⁵⁶ Tento artikul tedy ukazuje na provázanost řemesla s městskou správou, která chtěla mít kontrolu nad cechem a jeho produkcí. To stejné se týká i regulace ceny za chleba, jehož cena neměla být neúměrně vysoká vzhledem k ceně obilí. To dokazuje i sdělení o cenách obilovin.¹⁵⁷

O ceně chleba rozhodovala i jeho velikost, případně gramáž. Ve statutech se nepíše, jakou gramáž měl chléb mít, ale je zde řečeno, že pokud by byl upečen menší chléb, než je standard, tak měl být zlevněn. Za nezlevnění chleba hrozila pokuta 18 slezských grošů do cechovní a obecní truhlice. Dále bylo zakázáno prodávat přesporní pečivo pod stejnou pokutou, přičemž mělo být toto “nelegální” pečivo zabaveno a odvezeno do špitálu. Na tomto opatření, lze pozorovat i charitativní stránku cechu, kdy organizace jednoduše nezlikvidovala pečivo, ale věnovala jej potřebným. Zabavením pečiva projevoval cech snahu, udržet si monopol na své zboží ve městě. Netoleroval ve městě žádné cizí zboží. Krom nařízení, která jsou popsána výše,

¹⁵⁴ DÜLMEN, R.: *Kultura a každodenní život*, s. 74.

¹⁵⁵ SOLANSKÝ, Ondřej: *Hospodářský vývoj města Nového Jičína ve druhé polovině 16. až první polovině 17. století se zaměřením na cechy* (dále jen *Hospodářský vývoj města Nového Jičína*). Olomouc 2021, s. 68–70. (nepublikovaná magisterská diplomová práce)

¹⁵⁶ SOkA Bruntál se sídlem v Krnově, fond: Cech pekařů Krnov, inv. č. 1

¹⁵⁷ Tamtéž, inv. č. 10, karton 1.

obsahují artikule i výčet povinností každého člena cechovního zřízení. V případě úmrtí někoho z cechu se měli všichni shromáždit před jeho domem a doprovodit ho v průvodu na jeho poslední pouti až k hrobu. Kdo by se nedostavil, měl složit dvě libry vosku. Výjimkou byla nemoc nebo léčba. Povinně měli o suchých dnech¹⁵⁸ mistři dávat všechny výdělky do cechovní truhlice a v neděli po suchých dnech se měl cech sejít a dát do truhlice jeden slezský tolar. Kdo se schůze neúčastnil, musel složit ještě dvě libry vosku.

Statuta se okrajově věnují i mlynářům, které označují za ničemné. Žádný pekař neměl od mlynáře brát jinou mouku než svou a neplatit jim víc, než jak bylo odedávna stanoveno. Za tyto prohřešky hrozil žalář.

Ve statutech pekařského cechu v Novém Jičíně se nacházejí podrobné popisy trestů.¹⁵⁹ Pokud došlo v cechu pekařů ke sporu mezi tovaryši, byli oba nuceni složit cechu libru vosku. Pokud nastal spor mezi mistry, jejich pokuta byla dvojnásobná. Při absenci na pohřbu cechovního člena, byli ti, kteří se nezúčastnili, potrestáni pokutou 2 grošů. Další zmiňované tresty jsou ztráta celého výdělku, nebo odvoz zboží do špitálu. Věnováním pečiva si cech získával sympatie nižších vrstev obyvatelstva.¹⁶⁰

Jsou zde zmiňováni i Židé. Pokud by se pekaři vrátilo pečivo, kterého se dotkl Žid, mělo být věnováno do špitálu nebo do vězení. Když to pekař neučinil a pokusil by se pečivo prodat, tak měl být potrestán ztrátou řemesla. Toto nařízení bylo nejspíše dáno společenskými konvencemi, kdy byli Židé považováni za bezectné. Židé byli v našem prostředí pod ochranou panovníka nebo vrchnosti, která je využívala jako bohatý finanční zdroj ať už ve formě půjček nebo stanovené roční částky zvané úrok. Přes ochranu ze strany vrchnosti pohlížela společnost na Židy jako na vrahy Krista a lichváře. Židé totiž poskytovali půjčky na úrok, a tím přicházeli k výdělkům bez práce, což bylo křesťany považováno za bezectné a hříšné. Židé měli ve svém držení významné finanční prostředky, které se nezdráhal využít ani panovník. To byl také jeden z hlavních důvodů pořádání pogromů, kdy byli Židé beztrestně zabíjeni a jejich majetek konfiskován.¹⁶¹

¹⁵⁸ Suché dny je označení pro středu a po ní tři následující dny. Toto období se v roce opakuje čtyřikrát. Před druhou postní nedělí (neděle Reminiscere), před svátkem sv. Trojice, po povýšení dne sv. Kříže a po dni sv. Lucie. In. FRIEDRICH, G.: *Rukověť křesťanské chronologie*. Praha 1997, s. 332.

¹⁵⁹ SOkA Nový Jičín, fond Cech pekařů Nový Jičín, inv. č. 1.

¹⁶⁰ SOLANSKÝ, O.: *Hospodářský vývoj města Nového Jičína*, s. 68–70.

¹⁶¹ HOFFMANN, František: *České město ve středověku* (dále jen *České město*). Praha 1992, s. 237–246.

V listu, který se týká pronájmu pekařství, je věnována pozornost i dlužníkům, kterým se neměly poskytovat žádné cechovní služby do doby, než by splatili všechny své závazky vůči cechu. Po splacení mělo být na vše zapomenuto a bylo možné pokračovat v obchodování.¹⁶²

V artikulech se dále píše, že členové cechu si neměli navzájem škodit a případný konflikt, který se týká řemesla, se měl řešit pokutou dvou slezských tolarů. Pokud by hádka přerostla ve rvačku, při které by tekla krev, tak měla následovat pokuta čtyř slezských a uvěznění na dobu stanovenou cechmistry. Pokud se násilné chování opakovalo, hrozilo vyloučení z cechu. V případě zabití někoho z cechu měl být dotyčný postaven před vrchnost, která měla rozhodnout o jeho osudu.¹⁶³ Z tohoto můžeme usoudit, že cech řešil všechny tyto přestupky sám. Pokud ovšem došlo k situaci, kdy byl jeden člen cechu zabit jiným cechovním členem, tak byl poslán k regulérnímu soudu.

Z výše rozebraného výčtu můžeme vyvodit, že cech měl dispozici skutečně širokou škálu prostředků, jak trestat své členy. Provinilec mohl být potrestán prostřednictvím peněžní pokuty, složením určitého množství vosku, který byl nepostradatelný při provozu cechu či mších za zemřelé cechovní bratry, žalářem, a dokonce vyloučením z cechovního zřízení. Na tomto místě vyvstává otázka, zda byl k dispozici žalář v cechovním domě, nebo byla využívána městská věznice. Nejtvrdším explicitně uvedeným trestem, jež byl v kompetenci cechu, bylo vyloučení z cechu nebo ztráta řemesla.

V závislosti na výši trestu můžeme odhadnout závažnost prohřešku. Peněžní pokuty společně s platbou voskem mají různé stupně vážnosti. Například při nedostavení se na pohřeb měl dotyčný složit dvě libry vosku a při prodeji menšího chleba měl zaplatit 18 slezských grošů. Nepřítomnost na pohřbu byla menším prohřeškem, než bylo šizení při prodeji. Je možné to vysvětlit tím, že člen cechu svou nepřítomností na pohřbu měl ostudu jen v rámci organizace, zatímco při šizení by byla ostuda veřejná a uškodila by na cti cechu jako celku. Při prodeji “nelegálního” přespolního pečiva následoval tvrdý peněžitý trest 18 slezských tolarů. Pečivo mělo být zabaveno a věnováno špitálu.¹⁶⁴ V tomto případě se jedná o snahu udržet si monopol nad řemeslem ve městě, a proto je trestán tvrději. Nejspíše se tím myslelo pečivo přespolních pekařů tzv. pecnařů. Jejich produkce byla různými způsoby omezována pouze na pečení

¹⁶² SOkA Bruntál se sídlem v Krnově: Cech pekařů Krnov, inv. č. 19, karton 1.

¹⁶³ Tamtéž, inv. č. 1.

¹⁶⁴ Tamtéž.

hrubého chleba. Trest nejspíše hrozil mistrovi, který nakoupil zboží od pecnaře a prodával jej jako své vlastní.¹⁶⁵

Vězení hrozilo při napadení člena cechu nebo při “černém obchodu” s mlynáři. V těchto případech jde o potlačení násilí v rámci organizace a o ochranu cechovní cti v městské společnosti.

Nejpřísnějším trestem bylo vyloučení z cechu a ztráta řemesla. Tyto výjimečné tresty byly udělovány jen při opakovaném násilí a při dalším prodeji pečiva, kterého se dotkl Žid. Dá se předpokládat, že tyto tresty byly velmi výjimečné, protože už jen samotné prohřešky by poškodily nejen cech, ale také osobní čest hříšníka.

Málokdy jsou k dispozici prameny, které by umožnily systematicky porovnávat, jak vypadala sociální praxe, tudíž srovnat jak se norma (statuta) lišila od vlastní praxe. Situace v Krnově je v tomto ohledu příznivá, protože se dochoval poměrně unikátní pramen, který nám toto srovnání sociální praxe a norem umožňuje. Jedná se o *Knihu učňů a trestů*, která je součástí archivního fondu krnovského cechu pekařů.

Kniha je psána německy a je v polokožené vazbě. Obsahuje záznamy od roku 1715 až do roku 1790, které se týkají počtu přijatých učňů k jednotlivým mistrům a zápisy o “dání za vyučenou”.¹⁶⁶

Pokud se zaměříme na část knihy, která se týká přijetí učňů, tak se zde vždy dozvíme finanční obnos, který bylo nutno zaplatit za vstup do učení a v několika případech se zmiňuje i délka samotného učení. Další zápisy se zmiňují o úspěšném vyučení, zde je také zmiňován finanční obnos. V prvních zápisech se píše o vstupu do učení, kdy se platí 2 slezské tolary. Tento poplatek odpovídá cechovním stanovám. Postupem času se poplatek za vstup zvyšuje a je proměnlivý v závislosti na tom, zda se jedná o syna mistra či nikoli. Pokud byl uchazeč synem mistra, tak se výše poplatku snížila na 1 slezský tolar. Od roku 1755 je zavedeno školné „*Lehrgeld*“, které je stanoveno na 12 až 24 slezských tolarů.

Důkaz o tom, že mohou být poplatky za vstup do cechu odpuštěny, potvrzují dva případy. Dne 28. srpna 1761 bylo do cechu přijato osiřelé dítě jménem Gotfried Gossmann na žádost mistra Fratze Ludwiga. Děti byly odpuštěny všechny poplatky.¹⁶⁷ Druhý případ je

¹⁶⁵ SMRŽ, J.: *Cechy v pražských městech*, s. 238.

¹⁶⁶ SOkA Bruntál se sídlem v Krnově, fond: Cech pekařů Krnov, inv. č. 3.

¹⁶⁷ Tamtéž, první část, datum: 28. srpna 1761.

zaznamenán 2. dubna 1782, kdy byl přijat sirotek Johann Machoii, za kterého se zaručil mistr Frantz Sontag. Dítěti byly odpuštěny všechny poplatky.¹⁶⁸

Na těchto příkladech můžeme vidět, že cech neplnil jen hospodářskou úlohu, ale také charitativní. Jako důvod přijetí sirotků do řemesla a odpuštění jim souvisejících poplatků je vyjádření lítosti a dobroty.

Cechovní čest šlo zvyšovat i jinými způsoby než charitou. V knize je zaznamenán případ, ze dne 20. června 1775, kdy byl do učení přijat válečný veterán jménem Joseph Fridrich z Horního Benešova. Podle záznamu měl sloužit v hodnosti desátníka pod jakýmsi Carlem Colloredem Kegelem. Bylo to označeno za senzaci a byl přijat za poplatek 1 tolaru a 18 grošů.¹⁶⁹

Poplatek bylo nutno zaplatit i při úspěšném ukončení učení. Poplatek činil ve většině případů 2 tolary a 24 grošů. Zároveň musely minimálně dvě osoby dosvědčit, že se dotyčný choval slušně a tak, jak se na pekařského učně sluší.¹⁷⁰ Těmito svědky nebo ručiteli byl vždy mistr či otec dotyčného a jeden mistr z cechu. V několika případech se dokonce stali ručiteli cechmistry.

Druhá část knihy pojednává o “dání za vyučenou”. V dotyčné knize se nachází jen 15 záznamů, ve kterých se píše o udělení trestu. První záznam je z roku 1727, poslední je z roku 1761.

V prvním záznamu z 12. září 1727 byli potrestáni mistři Christian Hentshel a Ignatz Wiesner za to, že levně prodali chleba. Pokuta činila půl tolaru za každého.¹⁷¹ Prohřešek nebyl v dostupných artikulích zmíněn. Podle výše pokuty se jedná o méně závažný prohřešek, jeho výše nedosahovala ani výše zápisného do učení.

Dne 14. října 1727 byl mistr Gottfried Prokes potrestán za čas, který věnoval dílně. Pokuta činí půl tolaru.¹⁷² V tomto případě jde nejspíš o to, že se mistr opozdil na schůzi. Opět se nejedná o závažný přečin vzhledem k výši pokuty.

¹⁶⁸ Tamtéž, první část, datum: 2. dubna 1782.

¹⁶⁹ Tamtéž, první část, datum: 20. června 1775.

¹⁷⁰ Tamtéž.

¹⁷¹ Tamtéž, druhá část, datum: 12. září 1727.

¹⁷² Tamtéž, druhá část, datum: 14. října 1727.

Třetí případ se stal 26. prosince 1727, kdy byl nejmenovaný mistr potrestán pokutou 18 slezských tolarů za to, že se opil potom, co nad jedním z místních vyhrál v kostkách.¹⁷³ Zde se jedná o hrubý přestupek proti artikulím. Nejenže byl zakázán hazard, ale také opilství. Jedná se spíše o exemplární potrestání, protože se jednalo o mistra.

Dne 22. července 1728 byl potrestán mistr Friedrich Zieshe za to, že za půl krejcaru prodával včerejší rohlíky. Pokuta byla stanovena na 6 slezských tolarů.¹⁷⁴ Na tomto případě můžeme vidět, že cech zastával i autoritu v kontrole kvality svých výrobků. Podle výše pokuty se jedná o vážnější přečin, který by dopadl na pověst celého cechu.

Pátý případ je z 26. prosince 1728. Mistr Daniel Morawe byl potrestán pokutou 4 slezských tolarů za to, že nechal svou dceru celý týden prodávat na trhu.¹⁷⁵ V tomto případě se nejspíše jedná o zahálku mistra. Výše pokuty není příliš vysoká.

Dne 20. března 1730 byl potrestán mistr Friedrich Zieshe za to, že lhal o tom, jak moc se jeho řemeslu daří. Pokuta činila 9 slezských tolarů.¹⁷⁶ V tomto případě se řeší nečestné chování jedince a zároveň se jedná již o druhý zaznamenaný přestupek Friedricha Zieshe.

Sedmý případ je ze dne 10. dubna 1730, kdy dostal mistr Daniel Weiden pokutu asi 10 tolarů. Důvodem byl zákaz pečení na Velikonoční pondělí. Hrdě požádal, aby se vše řešilo na trhu a aby dva mladí mistři byli soudci případu, protože nebyl k dispozici žádný cechmistr.¹⁷⁷ V tomto případě se vymáhají křesťanské normy, protože na Velikonoční pondělí bylo evidentně zakázáno pečení.

Dne 5. října 1730 byl potrestán mistr Andreas Francke za to, že prodával rohlíky svým učňům. Pokuta činí 4 slezské tolary.¹⁷⁸ Toto je porušení cechovních zvyklostí. Mistr byl povinen svým učňům zajistit stravu a ubytování.

Devátý případ ze dne 18. srpna 1743 zaznamenává situaci, kdy byl mistr Karl Petzolt potrestán za smrt Manfreda Meldela ke cti a chvále Boží.¹⁷⁹ V tomto případě se nejspíše jedná

¹⁷³ Tamtéž, druhá část, datum: 26. prosince 1727.

¹⁷⁴ Tamtéž, druhá část, datum: 22. července 1728.

¹⁷⁵ Tamtéž, druhá část, datum: 26. prosince 1728.

¹⁷⁶ Tamtéž, druhá část, datum: 20. března 1730.

¹⁷⁷ Tamtéž, druhá část, datum: 10. dubna 1730.

¹⁷⁸ Tamtéž, druhá část, datum: 5. října 1730.

¹⁷⁹ Tamtéž, druhá část, datum: 18. srpna 1743.

o vraždu. Žádné další poznámky k tomuto případu nejsou, lze předpokládat, že byl mistr Petzolt popraven nebo vyhoštěn z města po řádném soudu.

Dne 22. dubna 1744 se mistři sešli a potrestali Adama Friedricha Stüchenwecka, protože prodal pouze 3 housky a 2 chleby za týden, zaplatil 6 slezských tolarů.¹⁸⁰ Patrně se jedná o první zaznamenaný případ, kdy byl potrestán tovaryš nebo učeň, protože není označován jako mistr. Pokuta je na poměry tovaryše či učně vysoká.

Jedenáctý případ je ze dne 11. června 1747. Mistři se sešli a potrestali mistra Josefa Langeru za to, že odmítl vydat svému tovaryši výuční list potom, co úspěšně ukončil stanovenou dobu učení se řemeslu. Mistr byl potrestán pokutou 14 slezských tolarů.¹⁸¹ Zde se jedná o jeden z častých případů tovaryšských nepokojů, kdy jim mistři odmítli vydat výuční list po ukončení jejich učení. Příslušná pokuta je velice vysoká a lze předpokládat, že byl mistr stejně nucen vydat tovaryšovi výuční list.

Dne 7. dubna 1749 dostal mistr Ignác Ortman pokutu 1 slezský tolar za to, že pekl na Zvěstování Páně, mistr Josef Langer také pekl a byl potrestán. Současně dostal mistr Ludwig pokutu 1 tolar slezský, kvůli sporům s mistrem Lorentzem Simmonem.¹⁸² Jde o první záznam, který se týká nám dostupných cechovních statut krnovského cechu pekařů. V artikulech je jasně stanoveno, že za spory v řemesle se ukládá pokuta 2 slezské toлары. Pokuta je tedy v rozporu s námi zkoumanými statuty. Zároveň se jedná o druhý prohřešek mistra Josefa Langeru.

Třináctý případ je ze dne 6. ledna 1751. V tento den se mistři sešli a potrestali mistra Ignatze Weisneru pokutou 1 slezského tolaru za to, že pekl na svatého Jana po Štědrém dni.¹⁸³ Opět příklad udržování křesťanských norem, kdy se na některé svátky nepracuje. V tomto případě je pokuta ve stejné výši jako v předcházejícím případě. Z tohoto a podobných předchozích případů se ukazuje, že porušování pracovního klidu o svátcích, bylo celkem běžné. Tuto skutečnost, lze vysvětlit tím, že se o svátcích běžně pořádaly slavnosti. Na tyto slavnosti bylo zcela jistě nutné dodávat potraviny a pečivo, které podle cechovních artikulí nesmělo být ani den staré. Toto pečivo musel někdo upéct a na slavnosti dodat, tím dotyčný porušil křesťanské zvyklosti a byl cechem symbolicky potrestán velice mírnou pokutou.¹⁸⁴

¹⁸⁰ Tamtéž, druhá část, datum: 22. dubna 1744.

¹⁸¹ Tamtéž, druhá část, datum: 11. června 1747.

¹⁸² Tamtéž, druhá část, datum: 7. dubna 1749.

¹⁸³ Tamtéž, druhá část, datum: 6. ledna 1751.

¹⁸⁴ HOFFMANN, F.: *České město*, s. 351–359.

Dne 16. září 1761 byl potrestán mistr Frantz Lugwick pokutou za lživé tvrzení, že mistr Lorentz Simmon prodával zkažené rohlíky. Mistr Frantz Ludwick zaplatil pokutu 12 slezských tolarů cechu a mistru Simmonovi.¹⁸⁵ Trest je v tomto případě velmi vysoký, protože se viník dopustil hned několika přestupků. Škodil jinému mistrovi, lhal a tím ohrozil i pověst celého cechu.

Poslední a patnáctý případ je ze stejného dne jako předchozí zápis. Věnuje se stížnosti od mistra Frantze Ludwicka na mistra Gottfrieda Hentzhen, který měl na svátek Navštívení Panny Marie prodávat housky ve svém okně. Mistr Hentzhen dostal pokutu 1 tolar slezský.¹⁸⁶ Svátek Navštívení Panny Marie (Mariä Heimsuchung) se původně slavil 2. července. Opět případ, kdy se na svátek nemá pracovat a pokuta je stejně vysoká jako v předchozích podobných případech.

Z cechovních statut víme, že cech měl k dispozici rozsáhlou škálu trestů a měl i stanoveny prohřešky, za které měly být tresty udíleny. Z *Knihy učňů a trestů* víme, že se cech při méně závažných proviněních v praxi omezoval na peněžní pokuty, které byly proměnlivé a často neodpovídaly oficiálně stanovené výši. Navíc byly pokuty udělovány i v případech, které nebyly obsaženy v dostupných artikulích, ale byly určeny společenskými zvyklostmi tehdejší doby.

V knize se nachází pouhých 15 zápisů o udělení trestu za 75 zaznamenaných let. Malý počet záznamů, by mohl být z několika důvodů. Může se jednat o lajdácké vedení záznamů, ale pravděpodobnější bude nejspíše to, že pekařský cech byl pod přísnějším dozorem, kvůli své klíčové úloze v chodu města. Cech také nejspíše kladl na své členy přísné požadavky na chování a nevhodné jednání, mohlo být dostatečným důvodem k vyloučení z cechu, což by vedlo ke ztrátě živobytí nebo přesunu na venkov, kde by mohl své řemeslo nadále provozovat.

¹⁸⁵ SOkA Bruntál se sídlem v Krnově, fond: Cech pekařů Krnov, inv. č. 3. druhá část, datum: 16. září 1761.

¹⁸⁶ Tamtéž, druhá část, datum: 16. září 1761.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se věnoval pekařskému cechu v Krnově. Cech jsem si vybral, protože byl v jeho fondu dochován vzácný pramen kniha učňů a trestů, která poskytuje užitečné informace o fungování cechu. V práci bylo hlavní badatelskou otázkou srovnání předpisů a sociální praxe cechu.

Cech má k dispozici několik disciplinačních nástrojů. Jedná se o pokuty, vyloučení z cechu a zbavení řemesla. Cechmistři udělovali tresty za prohřešky psané v artikulech, ale také za prohřešky vůči nepsaným či psaným společenským normám. Cechmistři mohli členy cechu trestat jen za prohřešky, které se týkaly řemesla. Pokud dotyčný spáchal např. vraždu, byl výkon spravedlnosti předán do rukou správy města.

V první kapitole byla věnována historii Krnova, která je důležitá pro uvědomění si historického pozadí a kontextu, který souvisí s problematikou.

Druhá kapitola byla zaměřena na cechy v českých zemích. Stručně zde byla shrnuta historie a vývoj cechu na našem území, dále představení cechovní hierarchie a funkce cechu, které se netýkaly jen stránky hospodářské, ale také sociální, náboženské atd.

Třetí kapitola se zaměřila na městskou společnost. Byla zde rozebírána struktura městské společnosti, její morální hodnoty, a především pojem čest. Část kapitoly je věnována morálce, cti a trestům, které měl cech k dispozici pro disciplinaci svých členů.

Čtvrtá a stěžejní kapitola této práce se věnovala cechům v Krnově. Stručně zde byly představeny krnovské cechy. V současné době je nedostatek odborné literatury, která by se zabývala cechy v Krnově. V první podkapitole jsem analyzoval knihu učňů a trestů, ze které jsem následně získal data, která jsem pro lepší přehlednost zpracoval do několika tabulek přiložených k této práci. Druhá podkapitola se věnovala disciplinaci v cechu, kdy jsem použil získaná data z knihy trestů a porovnal se statuty pekařského cechu.

Z výzkumu vyplývá, že pekařský cech v Krnově měl širokou škálu trestů za různé prohřešky. V praxi byly využívány peněžité pokuty a ve většině případů nebyly udělovány tresty jiného charakteru. Tresty zaznamenané v knize trestů jsou udělovány za prohřešky, které nejsou vyjmenovány v dochovaných statutech. Prohřešky mohly být přidány v průběhu následujících let do dalších rozšíření artikul, nicméně se žádná další rozšíření nedochovala. Lze tedy předpokládat, že i přes jistou míru autonomie cechu byli i členové cechovní korporace

vázání nepsanými a psanými společenskými normami a zvyklostmi, jak bylo možné pozorovat na několika případech z dochovaných záznamů.

Smysl práce vidím v přínosu pro regionální dějiny Krnovska a využívání dochovaných pramenů k jinému výzkumu než tomu hospodářskému, který je dosud hlavním zaměřením v souvislosti s cechy. Práce se zabývá sociální problematikou cechů raného novověku. Tato oblast by si v budoucnu zasloužila více pozornosti ze strany historiků, protože může dopomoci k pochopení mentality tehdejších obyvatel a nám pomoci k porozumění jejich činů.

Tato práce může posloužit i jako základ hlubšího výzkumu pekařského cechu v Krnově. V součinnosti s dalšími zpracovanými i nezpracovanými prameny (např.: matriky, knihy obsahující cechovní usnesení, městské knihy, soupisy měšťanů atp.) můžeme v budoucnu detailněji zmapovat sociální praxi tehdejších obyvatel Krnova a zjistit která psaná nařízení byla dodržována a kterým byla přikládána menší váha.

Přílohy

V následujících tabulkách jsou sumarizovány údaje obsažené v analyzované knize. V tabulkách jsou barevně rozlišena jména některých cechmistrů, u nichž je možné dohledat podrobnější informace.

<u>Časové období</u>	<u>Dvojice cechmistrů</u>
1715–1721	Daniel Morase, Johann Petzolt
1721–1723	Johann Daniel Morase, Lorentz Simon
1723–1726	Daniel Morawe, Andreas Francke
1726–1731	Andreas Francke, Lorentz Simon
1731–1734	Christian Hantshel, Daniel Maraske
1734–1739	Christian Hantshel, Frantz Moraske
1739–1742	Johann Frantz Marawske, Anton Francke
1742–1752	Anton Francke, Ignatz Weisner
1753–1758	Anton Francke, Ignatz Sontag
1758–1763	Ignatz Sontag, Ignatz Ortman
1764–1766	Frantz Ludwig, Daniel Moraske
1767–1774	Daniel Moraske, Joseph Langer
1775–1776	Friedrich Langer, Lorentz Böhm
1777–1777	Lorentz Böhm, Frantz Krocker
1777–1780	Frantz Ludwig, Frantz Krocker
1781–1782	Joseph Francke, Joseph Langer junior
1783–1786	Frantz Ludwig, Joseph Langer junior
1787–1789	Frantz Krocker, Bartholomeus Krafke
1789 -	Joseph Müller, Joseph Langer junior

187

¹⁸⁷ SOkA Bruntál se sídlem v Krnově, fond: Cech pekařů Krnov, inv. č. 3.

<u>Seznam zaznamenaných mistrů</u>	<u>Jméno přijatého učedníka a rok jeho přijetí</u>
Gottfried Cranes Söchlen	Franciscus Ignatii (1715)
George Leder	Johhan George Leder (1715)
Augustin Simon	Johann Simon (1716), Johann Gotlieb (1716)
Friedrich Sontag	Baltzer (nejmlad. syn Bürgermeistersa 1716)
Johann Daniel Petzolt Grös	Daniel Petzolt (1717)
Johann Daniel Moraske Grös	George Friedrich Moraske (1717), Gottfried Moraske (1722), Danile Anton Weideman (1722)
Johann Friedrich Zieshe	Johann George Zieshe (1717), Frantiscus Antonius Zieshe (1719)
George Malcher Grös	Christof Tiez (1718)
Antohn Klausewietz	Martin Buchelt (1718)
Anthon Zimmerman	Johann Anthon Zimmerman (1718)
Wentzel Petzolt Groß	Karolus Jonactius Petzolt (1719), Johann Christoph Prokesh (1726)
Gottfried Krones Gros	Andreas Mosler (1719), Johann Mosler (1719)
Johann Baltzer Zieshe	Frantz Klieg (1720), Johann George Weide (1720), Frantz Anton Zieshe (1720), Karolus Josefus Zieshe (1720)
Andreas Francke Gros	Martin Frantz Francke (1721)
Andreas Giesmahn	Johann Petrus Giesmahn (1721)
Johann Daniel Moraske Junior	Friedrich Sontag (1722), Ignatz Sontag (1725)
Gottfried Krones	Johann Mosler (1722), Frantz Ignatz Vietz (1725)
Johann Friedrich von Benisch	Johann Friedrich (1724)
Georg Mehler	Frantz Joseph Franpirs (1724–1728)
Johann Sticken	Ignatz Sticken (1725)

Benedict Vinter	Johann Augustin Vietz (1725)
Johann George Macke	George Friedrich Laufer (1727–1729), Johann Anton Macke (1733), Johann George Macke (1733), Johann Simon (1740)
Daniel Moraske	Beniamin Volwman (1727–1729), Johann Daniel Moraske (1746–1746)
Wentzel Petzolt	Johann Christof Prosccke (1728)
Martin Zimmerman	Anton Zimmerman (1728)
Anton Francke	Johann Heimerich Francke (1730), Siegfried Friedrich Langer (1737), Joseph Anton Francke (1746–1747)
Johann Daniel Petzolt	Andreas Petzolt (1730)
Christian Hantshel	Johann Christian Hantshel (1731), Johann Gottfried Hantshel (1731), Johann Joseph Hantshel (1745), Johann Gottfried Hantshel (1752), Johann Frantz Hantshel (1753), (Joseph Hantshel (1766), Johann Hantshel (1766) - nezletilé děti zemřelého bratra)
Anton Joseph Francke	Heimrich Francke (1733)
Gottfried Marawske	Andreas Pilchen (1734), Anton Mawetz Palhann (1736), Joseph Langer (1737)
Lorentz Simon	Joseph Ignatz Anton (1734), Johann Simon (1740), Lorentz Simon (1761), Johann Simon (1761), Anton Simon (1776– 1778)
Ignatz Weissner	Joseph Ignatz Weissner (1737), Carl Nather (1748–1751)
Daniel Lausewan von Tropplowitz	Wenceslaus Joseph Lausewan (1738)
Ignatz Beth	Friedrich Ortmann (1743)

Johann Scheinn	Johann Simon (1743)
Martin Bernard von Benisch	Johann Bernard (1744)
Joseph Dittel	Carl Zieshe (1745), Joseph Höler (1766–1769) - syn váženého Ignatze Hölera
Frantz Marawe	Frantz Marawe (1746–1746), Joseph Daniel Marawe (1746–1746)
Ignatz Stichen	Johanna Stichen (1746)
Friedrich Dürtzbeil	
Joseph Langer	Joseph Third (1747), Joseph Langer (1760), Johann Langer (1761), Anton Langer (1761)
Ignatz Ortman	Gottfried Johann Ortman (1748), Leopold Ortman (1761)
Friedrich Stiegenwerdth	Casper Johann (1749),
Joseph Nobis von Olbersdorf	Joseph Nobis (1752), George Friedrich Harttenberger (1754), Frantz Nobis (1765–1767)
Friedrich Dietsei	Frantz Krockner (1755–1757)
Carl Petzolt	Anton Petzolt (1759)
Christoph Hesserich	(Joseph Henrich Zieserich (1760), Anton Zieserich (1760), Frantz Zieserich (1760) - synové zemřelého mistra)
Joseph Zieserich	Friedrich Zieserich (1760)
Ignatz Sontag	Frantz Sontag (1761), Ignatz Sontag (1761)
Anton Nobis von Olbersdorf	Anton Nobis (1761)
Joseph Müller	Frantz Müller (1761)
Friedrich Klein	Johann Klein (1761)
Adam Friedrich Stiegen	Johann Wohbschecha von Troppau ¹⁸⁸ (1761)
Frantz Ludwig	Gottfried Gossman (1761–1764 - sirotek), Anton Ludwig (1785–1787),
Carl Zieshe	Frantz Zieshe (1762)

¹⁸⁸ Opava In: TUREK, A. a KRAVAR, Z.: *Místopisný rejstřík*, s. 442.

Johann Frantz Bernard von Benisch	Frantz Bernard (1769), Johann Bernard (1775)
Gottlieb Proset	Anton Proset (1771–1774)
Joseph Francke	Frantz Francke (1775) + (v roce 1777 se oženil), Joseph Francke (1776–1778)
Joseph Friedrich von Benisch	Andreas Schwab (1775–1775 - voják)
Friedrich Langer	
Georg Hemmerich	Johann Steüer von Bladen ¹⁸⁹ v Pruském Slezsku (1777–1779), Johann Bernard von Benisch (1777), Anton Hemmerich (1785)
Joseph Langer junior	Benedict Melger (1781–1782), Libor Billicha (1783–1785), Joseph Langer (1785–1788), Johann Polke (1788)
Anton Kromer	Anton Kromer (1781–1784)
Frantz Krocker	Frantz Krocker (1782–1785), Carl Frantz Butschek von Milostowitz ¹⁹⁰ (1785–1787), Johann Heider von Olbersdorf (1781–1790)
Frantz Sontag	Johann Machoii (1782–1785 - sirotek)
Anton Petzolt	Gottfried Ludwig (1783–1786), Ferdinand Höler (1787–1789), Augustin Nosenberger (1781), Loth Hemrich (1790)
Daniel Morawe	
Frantz Bernard	Michel Tüller von Benisch (1784–1786)
George Hartenberger von Olbersdorf	Johann Carl Arnt von Heinzendorf ¹⁹¹ (1785–1788)

¹⁸⁹ Włodzienin In: WOLNÝ, Gregor: *Kirliche Topographie von Mahren*. I. Abtheilung, Band 5. Brünn 1863. s. 219.

¹⁹⁰ Milostovice In: TUREK, A. a KRAVAR, Z.: *Místopisný rejstřík*, s. 373.

¹⁹¹ Hynčice (Vrážné) In: HOSÁK, Ladislav: *Historický místopis země Moravskoslezské*. Praha 2004. s. 1144.
Jasenice In: Tamtéz, s. 884.

Bartholomeus Kraftke	Joseph Grimm (1785–1787), Martin Kuhn (1787–1789), Frantz Sohaffer (1789)
Johann Hagen	Ignatz Heinrich (1786)
Friedrich Böhm	Frantz Desonti (1787), Johann Heifich von Olbersdorf (1788)
Johann Georg Henrich	Anton Henrich (1789 - propuštěn)

¹⁹²

¹⁹² SOkA Bruntál se sídlem v Krnově, fond: Cech pekařů Krnov, inv. č. 3.

<u>Roky</u>	<u>Počet přijatých a (propuštěných) učňů</u>
1715	2
1716	3
1717	3
1718	3
1719	4
1720	4
1721	2
1722	4
1723	0
1724	2
1725	4
1726	1
1727	2
1728	2 (- 1)
1729	(-1)
1730	2
1731	2
1732	0
1733	3
1734	2
1735	0
1736	1
1737	3
1738	1
1739	0
1740	2
1741	0
1742	0
1743	2
1744	1
1745	2

1746	5 (- 3)
1747	1 (- 1)
1748	2
1749	1
1750	0
1751	(-1)
1752	2
1753	1
1754	1
1755	1
1756	0
1757	(-1)
1758	0
1759	1
1760	5
1761	12
1762	1
1763	0
1764	(-1)
1765	1
1766	3
1767	(-1)
1768	0
1769	1 (- 1)
1770	0
1771	1
1772	0
1773	0
1774	(-1)
1775	3 (- 1)
1776	2
1777	2
1778	(-2)

1779	(-1)
1780	0
1781	4
1782	2 (- 1)
1783	2
1784	1 (- 1)
1785	6 (- 3)
1786	1 (- 2)
1787	3 (- 3)
1788	2 (- 2)
1789	2 (- 3)
1790	1 (- 1)

¹⁹³

¹⁹³ Tamtéž.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

Slezské zemské muzeum

- fond: Pozůstalost Edmunda Wilhelma Brauna, fasc. 5-d Krnov, list: č. 80.1/49161.

SOkA Bruntál se sídlem v Krnově

- Fond: Cech pekařů Krnov, inv. č.: 1, 3, 4, (19, karton 1).
- Fond: AMK, inv. č. 35.
- Fond: Cech hrnčírů Krnov.

SOkA Opava

- Fond: Cech sladovníků a pivovarníků Opava, inv. č.: 2, sig.: XXIV 13.
- Fond: Cech ranhojičů, lazebníků Opava.
- Fond: Cech hrnčírů Opava.

ZA Opava

- fond: Ústřední správa řádu německých rytířů – velmistrovské statky a místodržitelství.
Inv. č. 1388.

Literatura

- ANTONÍN, Robert – JIRÁSEK, Zdeněk – FUKALA, Radek: *Slezsko v dějinách českého státu*. Praha 2012.
- BAKALA, J.: *Příspěvek o vývoji měšťanského patriciátu v Opavě: (opavské domy s právem výčepu vína)*. Moravskoslezské pomezí v proměnách 13. věku. Brno 2002.
- BAKALA, Jaroslav: *Zrod městského zřízení na středověkém Opavsku*. Moravskoslezské pomezí v proměnách 13. věku. Výbor z článků a studií. Brno 2002.
- BOROVSKÝ, Tomáš – JANIŠ, Dalibor – MALANÍKOVÁ Michaela: *Spory o čest ve středověku a raném novověku*. Brno 2010.
- BOROVSKÝ, Tomáš, CHOCHOLÁČ, Bronislav, PUMPR, Pavel a kol.: *Peníze nervem společnosti. K finančním poměrům na Moravě od poloviny 14. do počátku 17. století*. Brno 2007.
- BORSE, Melaie: *Geschlechterbeziehungen in der Autobiographie des Burkhard Zink*. Graz 2018. (nepublikovaná magisterská diplomová práce).
- BRETHOLZ, Berthold: *Codex diplomaticus et epistolaris regni Moraviae. Urkunden – Sammlung zur Geschichte Mährens. XIV*. Brno 1903
- BŘÍZA, Svatopluk a kol.: *Krnov: historie, archeologie*. Ostrava 2016.
- BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel: *Člověk českého raného novověku*. Praha 2007.
- BŮŽEK, Václav a kol. *Společnost českých zemí v raném novověku*. Praha 2010.
- ČECHURA, Jaroslav: *Kriminalita a každodennost v raném novověku: jižní Čechy 1650-1770*. Praha 2008.
- DIVIŠ, Jan: *Pražské cechy*. Praha 1992.
- DÜLMEN, R.: *Bezectní lidé: o katech, děvkách a mlynářích: nepočestnost a sociální izolace v raném novověku*. Praha 2003.
- DÜLMEN, Richard van: *Kultura a každodenní život v raném novověku (16.-18. století). II, Vesnice a město*. Praha 2006.
- EBELOVÁ, Ivana: *Pražská a venkovská stavební řemesla v době renesance a baroka*. Praha 2001.

- ECO, Umberto: *Jak napsat diplomovou práci*. Olomouc 1997.
- EMLER, Josef: *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. III*. Praha 1890.
- FRIEDRICH, Gustav – KRISTEN, Zdeněk: *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae III. 2*. Praha 1962.
- FRIEDRICH, Gustav: *Rukověť křesťanské chronologie*. Praha 1997.
- FUKALA, Radek: *Jan Jiří Krnovský: stavovské povstání a zápas s Habsburky*. České Budějovice 2005.
- HÁZA, Zdeněk: *Češi a Němci v Krnově v letech 1523–1627*. In: Národnostní problémy v historii měst. Prostějov 1993.
- HOFFMANN, František: *České město ve středověku*. Praha 1992.
- HOFFMANN, František: *Středověké město v Čechách a na Moravě*. Praha 2009.
- CHLUMECKÝ, Peter von – CHYTIL, Joseph: *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae VI*. Brno 1854.
- JANÁČEK, J: *Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu*. Praha 1963.
- JORDÁNKOVÁ, Hana – SULITKOVÁ, Ludmila: *Předbělohorské Brno: Hospodářský potenciál města a sociální situace jeho obyvatel*. Brno 2020.
- KEJŘ, Jiří: *Počátky města Krnova*. Krnov 1968.
- KLÍMA, Arnošt: *Manufakturní období v Čechách*. Praha 1955.
- KORBELÁŘOVÁ, I.: *K vymezení pojmu "měšťan" v pramenech k dějinám měst na Opavsku v 17. a 18. století*. Acta historica et museologica Universitatis Silesianae Opaviensis. Řada C. Opava 1995.
- KORBELÁŘOVÁ, Irena: *Poddanská města Opavského a Krnovského knížectví v letech 1648-1740: ekonomické a sociální aspekty vývoje měst*. Opava 1999.
- KOUŘIL, Pavel: *Hrady českého Slezska*. Brno 2000.
- KOZÁK, Petr: *Skon Barbory Opavské a Ratibořské, posledního zástupce rodu Přemyslovců na krnovském knížecím stolci*. In: *Časopis Matice moravské*. Brno 2017. Roč. 136, č. 2.

KOZÁK, Petr: *Úřad zemského hejtmana v proměnách středověkého Opavska*. In. BOBKOVÁ, Lenka – ČAPSKÝ, Martin – KORBELÁŘOVÁ, I.: *Hejtmanská správa ve vedlejších zemích Koruny české*. Opava 2009.

MALÝ, Karel: *Práva městská Království českého*. Praha 2013.

MENDL, Bedřich: *Vývoj řemesel a obchodu v městech pražských*. Praha 1947.

MILLER, Jaroslav: *Uzavřená společnost a její nepřátelé: Město středovýchodní Evropy (1500–1700)*. Praha 2006.

NODL, Martin: *Elity v českých a moravských pozdně středověkých městech jako badatelský a interpretační problém*. In: FEJTOVÁ, Olga – LEDVINKA, Václav – PEŠEK, Jiří: *Pražské městské elity středověku a raného novověku – jejich proměny, zázemí, a kulturní profil*. Praha 2004.

OGILVIE, S.: *The European guilds: an economic analysis*. Princeton 2019.

OGILVIE, Sheilagh: *Institutions and European trade. Merchant Guilds, 1000-1800*. Cambridge 2011.

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Praha 1892.

PRASEK, Vincenc: *Nejvyšší úředníci zemští na Krnovsku a Opavsku*. Opava 1895.

PRIX, Dalibor: *Příspěvek ke středověkým dějinám minoritského kláštera v Krnově*. ČSZM–B 42, 1993.

PRIX, Dalibor: *Zemské desky krnovské*. I. Opava 2008.

RICHARDSON, Gary: *Craft Guild and Christianity in Late-Medieval England: A Rational-Choice Analysis*. *Rational and Society*, 17, 2005.

SMRŽ, Jiří: *Cechy v pražských městech: od prvních zpráv ve 13. století až do jejich zrušení v roce 1860*. Praha 2019.

SOBEK, David: *Cechovní a živnostenské korporace na Moravě: Kroměříž v letech 1500–1914*. Olomouc 2021. (nepublikovaná rigorózní práce).

SOLANSKÝ, Ondřej: *Hospodářský vývoj města Nového Jičína ve druhé polovině 16. až první polovině 17. století se zaměřením na cechy*. Olomouc 2021. (nepublikovaná magisterská diplomová práce).

STUART, Kathy: *Defiled Trades and Social Outcasts*. Cambridge 2000.

SVITÁK, Zbyněk – KRMÍČKOVÁ, Helena – KREJČÍKOVÁ, Jarmila – NECHUTOVÁ, Jana: *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae VI. 1*. Praha 2006.

ŠEBÁNEK, Jindřich – DUŠKOVÁ, Saša: *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae IV.1*. Praha 1967.

TODOROV, Marek: *Pekařský cech v Kroměříži v 2. polovině 18. století*. Brno 2018. (nepublikovaná magisterská diplomová práce).

TUREK, Adolf – KRAVAR, Zdeněk: *Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy*. Opava 2004.

WIHODA, Martin: „...pre senio maceratum...“ Počátky města Hlubčic mezi „možným“ a „pravděpodobným“. *Časopis Matice moravské*. 124, č. 2, 2005.

WINTER, Z. – HAVEL, Rudolf – KEJŘ, Jiří: *Zlatá doba měst českých*. 2. vydání. Praha 1991.

WINTER, Z.: *Český průmysl a obchod v 16. věku* (dále jen: *Český průmysl*). Praha 1913.

WINTER, Zikmund: *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*. Praha 1906.

ZEMEK, Metoděj – TUREK, Adolf: Regesta listin z lichtenštejnského archivu ve Vaduzu z let 1173-1526. In: *Sborník archivních prací*. Praha 1983. Roč. 33, č. 1.

ZUKAL, Josef: *Slezské konfiskace 1620-1630: pokutování provinilé šlechty v Krnovsku, Opavsku a Osoblažsku po bitvě bělohorské a po vpádu Mansfeldově*. Praha 1916.